

ZPRAVODAJ

leden–březen

2024

Muzea Komenského v Přerově



Jak se daří ptákům ve městě?

Máte rádi přírodu?

Rádi přírodu malujete, nebo fotografujete?

ORNIS Muzea Komenského v Přerově vyhlašuje přehlídku prací na výstavu
Jak se daří ptákům ve městě?

Práce na výstavu jsou rozdělené do dvou kategorií:

1. výtvarné práce (různé výtvarné techniky)
2. fotografie zachycující ptáky ve městě

Zapojte se do přehlídky a podělte se s námi o svůj pohled na ptáky kolem nás.

Své práce nám můžete zasílat poštou nebo osobně přineste do budovy ORNIS (po-pá 9:00 – 15:00) na ulici Bezručova 10, Přerov. Vlastní fotografie (min. rozlišení: 300dpi) zasílejte emailem na:

srbova@prerovmuzeum.cz.

Práce přijímáme do 19. 7. 2024.

Zahájení výstavy prací bude

probíhat během akce

„Zahradní slavnost“

v budově ORNIS

a pro návštěvníky bude k nahlédnutí
do 30. 9. 2024.

Těšíme se na vaše výtvary!

Každá práce musí obsahovat
vyplněnou přihlášku a informovaný souhlas
se zpracováním osobních údajů,
u dětí podepsán rodiči či zákonnými zástupci.
V případě fotografií i lokalitu,
kde byla fotografie pořízena.



Muzeum Komenského v Přerově
je příspěvkovou organizací zřízenou a financovanou Olomouckým krajem.

Akce se koná za finanční podpory
Starostárny města Přerova.

SLOVO ŘEDITELE MUZEA

Vážení čtenáři našeho zpravodaje i příznivci přerovského muzea,

v každoročním úvodníku jsem se na omezeném prostoru pokoušel představit Vám vždy stručný přehled návštěvnosti a nejdůležitějších počinů našeho muzea v předšlém roce. Tentokrát mi dovoluť ohlédnout se rovnou za 15 lety, kdy mi bylo ctí být přítomen zajímavým a výrazným proměnám Muzea Komenského v Přerově.

Muzeum dokázalo v období 2009 až 2023 díky schopnostem, úsilí a kreativitě jeho pracovníků zvládnout a úspěšně realizovat mnoho pozitivních změn v oblasti svého hlavního poslání jako je sbírkotvorná, výstavní, publikační i kulturně-výchovná činnost. Nejvíce patrná a také nejnákladnější byla ovšem změna v oblasti technicko-hospodářského vybavení a zázemí muzea.

Tato proměna spravovaných objektů, zefektivnění jejich provozu, ale hlavně zlepšení přístupnosti a komfortu pro naše návštěvníky by nebyla možná bez kontinuální projektové i finanční podpory zřizovatele muzea Olomouckého kraje. Nejrozsáhlejší a finančně nejnáročnější projekty pak byly z valné části podpořeny díky úspěšným žádostem ze specializovaných, na muzea zaměřených dotačních programů z Integrovaného regionálního operačního programu. V relativně krátkém, ale velmi intenzivním, období od roku 2016 do roku 2023 se tak podařilo uskutečnit tři rozsáhlé a pro chod muzea nesmírně důležité projekty. Celkové prostředky vynaložené na tyto velké stavebně investiční akce, které umožnily překonat dříve zdánlivě neřešitelné latentní podhodnocení stavu budov a vybavení muzea, činí v součtu více než čtvrt miliardy Kč. Díky tomu se vytvořil důležitý základ pro další rozvoj do budoucna v oblasti hlavní muzejní činnosti a péče

o památky a současně tak došlo k výraznému zlepšení kulturní infrastruktury regionu s potenciálem růstu návštěvnických služeb a tím i dalších příjmů.

První z velkých investic byla rekonstrukce bývalé střední školy elektrotechnické na Nábřeží Dr. E. Beneše v Přerově na centrální depozitář muzea. Akce probíhala od května 2017 do února 2019, ale počátečním impulsem bylo získání budovy převodem od zřizovatele a zpracování projektu na rekonstrukci již v roce 2012. Muzeum získalo pro nové depozitáře plochu 850 m² přímo v Přerově v dobré vzdálenosti od sídla muzea na Horním náměstí a mohlo se tak zbavit zátěže nevyhovujících či špatně dostupných externích depozitářů, za které muselo platit nájem, byly v nich nevhodné úložné podmínky a byly složité logisticky přístupné. Kromě depozitářů v budově fungují pracoviště archeologů, restaurátorů-konzervátorů a badatelna.



Pokračování na následující straně.



Před



Po

Pozitivem pro město Přerov jistě je, že díky investici Olomouckého kraje byla zhodnocena budova v oblasti staršího průmyslového areálu (brownfieldu).

Druhou pozoruhodnou a výjimečnou akcí byla realizace projektu záchrany a zpřístupnění paláce hradu Helfštýna, která probíhala od září 2017 do června 2020. Úsilí

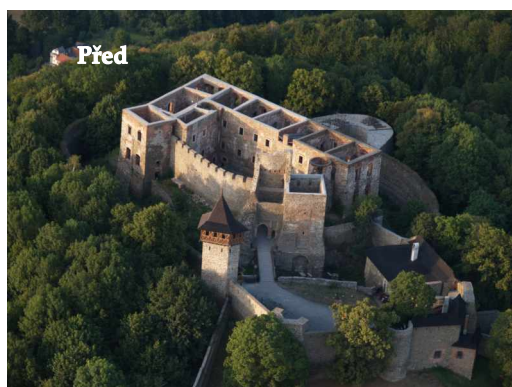
o záchranu, případně zastřešení chátrajícího objektu paláce, který se nachází na nejvyšším místě hradního kopce, obsahuje nejstarší jádro hradu a objemově je největší, trvalo dlouhá desetiletí. Starší architektonické studie se z různých důvodů nepodařilo realizovat a úspěšný byl projekt olomouckého atelieru-r, který kromě sanace a konzervace zdiva a dílčího zastřešení objektu skleněnými střechami umožnil díky důmyslnému systému cortenových lávek a teras současníkům se po více než 200 letech opět podívat do úrovně 2. patra a střechy. Tento mimořádný počín přinesl hradu světový zájem publika a celou sérii českých a mezinárodních ocenění v oblasti památek, architektury i muzejnictví. Následný neutuchající zájem návštěvníků hradu pak ukazuje případným zpochybňovatelům, považujícím kulturu a investice do ní jen za jakousi nadstavbu, i jejich zásadní ekonomický přínos.



Před



Po



A do třetice – zkrátka nepřišlo ani přírodovědné pracoviště ORNIS, v Česku unikátně zaměřené na výzkum a prezentaci ptactva. Stavba ve dvou etapách (výstavba nové části a rekonstrukce staré) probíhala od října 2020 do května 2023 a navazovalo na ni vybudování nové expozice od března do září 2023. Nevyhovující socialistický objekt z počátku 80. let 20. století (který v sobě obsahoval ještě části staré budovy Moravské ornitologické stanice založené již roku 1932) byl fakticky zdvojnásoben. Vedle zcela nového technického vybavení a pracovních prostor (kanceláře, preparátorská dílna, knihovna, zasedací místnost, kuchyňka, dílna a sklad) jsou zásadními počiny nový depozitář v 1. patře novostavby, víceúčelový sál zejména pro edukaci v přízemí novostavby a zbrusu nová moderní a unikátní expozice Ptáci Česka v celém přízemí staré budovy na dvojnásobné ploše oproti předchozí expozici. Po slavnostním otevření na konci listopadu

2023 tak ORNIS zcela splňuje potřeby a požadavky 21. století a otevírá i díky personálnímu posílení další možnosti rozvoje v oblasti popularizace přírody i environmentálního vzdělávání.



Ale vedle uvedených tří největších akcí naše muzeum plánovaně vkládalo (a bude vkládat) investiční prostředky z vlastních zdrojů i účelově poskytnuté zřizovatelem do průběžných rekonstrukcí, oprav i údržby budov. Za uplynulých 15 let by byl výčet dlouhý a možná i nudný. Několik příkladů lze pro představu uvést alespoň výběrově: obnova všech mostů na hradě Helfštýně, opravy střech nad téměř všemi stavebními objekty II. nádvoří na Helfštýně, oprava obvodových hradeb kolem celého hradu, oprava střechy na budově Horní náměstí 21, dostavba depozitáře v proluce za budovou Horní náměstí 7, rekonstrukce celé budovy Horní náměstí 7 a zahájená rekonstrukce budovy Horní náměstí 35. Výčet ukazuje, že péči o svěřený majetek jako správný hospodář bereme opravdu vážně.

Dokončení na následující straně.



Tým pracovníků pomáhající při vystěhování budovy Horní nám. 35 před její rekonstrukcí. Na snímku z 22. 6. 2023 vzadu zleva P. Hofman, D. Matuška, K. Lukeš, L. Maloň, Z. Schenk, L. Vyňuchal, A. Drechsler a P. Sehnálek; v popředí v kleku R. Himmler, u zábradlí R. Novotný. Vzadu v dodávce na dění dohlíží obraz zakladatele muzea F. Slaměníka (1845–1919) jako jeden z posledních sbírkových předmětů při stěhování v období od března do června 2023.

Uvedené akce by nebylo možné realizovat bez skvělého a obětavého týmu pracovníků muzea. Stavební akce s sebou vždy přináší řadu komplikací a omezení běžného chodu. Nejde jen o stavební hluk a prach či komplikace při řízení a provádění staveb, ale na zaměstnance muzea dopadají náročné úkoly jako je stěhování sbírek a kanceláří do náhradních prostor, plánování omezení návštěvnických služeb i realizace odborné a prezentační činnosti za provizorních podmínek. Troufám si tvrdit, že přes všechna omezení uvedených muzejních staveb se souběžně po celé období díky nastaveným pravidlům dařila rozvíjet i odborná činnost, znalosti, zkušenosti a profesionalita všech muzejních pracovníků.

Lze tedy doufat, že po dokončení rekonstrukce depozitářů, knihovny a kanceláří pracoviště dějin školství na Horním náměstí 35 plánovaném ke konci roku 2024 vstoupí Muzeum Komenského v Přerově do 2. čtvrtiny 21. století ve výborné kondici a připravenosti přejít postupně z „budovatelského“ stádia do soustředěnější etapy správy a prezentace sbírek muzejní povahy, třeba i díky projektům digitalizace či revitalizace expozic na zámku v Přerově.

Radim Himmler



ORNIS je zpět a v novém!

Tak už jsme zpátky . Po třech letech provizoria, někdy i docela náročného (hlavně organizačně), se vše vrátilo do starých kolejí. Hloupost – do úplně nových! Celá ornitologická sbírka je na svém místě v novém, moderním depozitáři... I když – zase špatně! Velká část preparátů je nyní už vystavena v krásné, nové expozici. Ale vezměme to časově po pořádku.

Josef Chytil

Ve výzvě Muzea II v rámci dotačního programu IROP (zaměřeného mj. na lepší ochranu a prezentaci muzejních sbírek) jsme v roce 2017 skončili bohužel pod čarou mezi náhradními projekty. Teprve po navýšení alokace výzvy v roce 2020 jsme mohli po úpravě projektu začít stavbu realizovat. Pod oficiálním názvem „*Muzeum Komenského v Přerově – rekonstrukce budovy ORNIS*“ se skrývá výstavba nové budovy, následně úplné opravy (nebo lépe kompletní přestavba?) staré budovy ORNIS a instalace zcela nové expozice s názvem „*Ptáci Česka*“.

Vypadá to jednoduše, ale jednoduše to v některých fázích vůbec nebylo. Provizorní instalace dřevotřískových stěn oddělujících novou stavbu od starého depozitáře s nutností zabezpečit bezprašnost, totéž v případě našeho provizorního usídlení v nové budově prozatímně zkolaudo-



vané, je jen malým výčtem provozních nesnází, které musely být řešeny doslova za pochodu. Naši základní podmínkou při výběrovém řízení ale byla promyšlená podmínka nikam jinam se nestěhovat, „pouze“ přenést všechny movité věci (sbírky, archiv, knihovnu, kanceláře) ze staré do nové budovy – a pak zase zpět. V rámci tohoto stěhování jsme nesmírně ocenili i výtah, která nám zpočátku připadal v jednopatrové budově poněkud nadbytečný – abychom jej v závěru stěhování blahořečili. Ono jenom přestěhovat více než 500 banánovek po schodech mezi dvěma budovami a patry tam a zpět by

bez výtahu – raději si nepředstavovat. V současné době (začátek ledna 2024) tedy vychytáváme mouchy (a je to docela početné hejno!) v expozici.

V ní byla řada věcí instalována u nás vůbec poprvé (např. vitríny visící ve vzduchu), navíc jednotný styl prezentace všech preparátů byl docela oříškem – každý preparát je originál a sjednocení jejich prezentace v expozici nebyla vůbec jednoduchá věc! Další výraznou překážkou při instalaci byla možnost otevírat jen každou druhou vitrínu – při vrtání otvorů do zadních stěn u vitrín pěvců byly k vidění často neuvěřitelné eskamo-

térské kousky! Ale to už je všechno za námi, a návštěvníci se již mohou kochat.

A že je čím! Celkem 593 prvotřídních preparátů ptáků 365 druhů, k tomu historicky vůbec poprvé jsou u většiny z nich, tedy 248 druhů, vystavena i jejich vejce. Expozici už za její necelý měsíc po otevření navštívily i významné ornitologické kapacity, ale na vejce stepokura kirgizského nebo brkoslava severního se dívali s úžasem i oni.

Zvukový koutek s možností přehrání hlasů všech našich druhů ptáků zaujme opravdu každého, stejně jako koutek filmový. Zde jsou k dispozici tři filmy speci-

álně natočené pro naši expozici, na čtvrtý se zatím těšíme – představí historii celého ORNISu (mnoho let známého jako Moravská ornitologická stanice) včetně historie úplně nejnovější. Poslední natáčení se uskutečnila po otevření nového ORNISu v půlce prosince, slavnostní premiéra filmu je předběžně plánována na březen.

Dále již jen suchý výčet nového: v nové budově depozitář, který nám na dlouhou dobu vyřeší dřívější prostorové problémy s rozsáhlými sbírkami díky instalovaným pojízdným policovým regálům, místnost pro archiv a materiály Moravského ornitologického sdružení, ze-

lená střecha, v přízemí je výuková místnost, výstavní místnost (které jdou jedno-duše spojit v prostorný konferenční sál), sklad instalačních prostředků, technické zázemí, sklad pro zahradu. Spojení obou budov zajišťuje prosklené atrium s možností dalších instalací nebo vstupní recepce se zázemím propagačních materiálů.

Stará budova je v přízemí využívána z velké části jako prostor zmíněné expozice, zbývajícíc prostor zaujímá prostorná dílna se skladem. V prvním patře nalézáme knihovnu s badatelnou, účelné využití chodby s kanceláři jako prostor pro velmi rozsáhlou časopisc-



kou knihovnu, parazitologickou laboratoř a prostorovou preparátorskou dílnu včetně moderní digestoře. Uprostřed je navíc vtipně umístěná mezi dvěma světlovody i kuchyňka pro zaměstnance. Střecha je osazena klimatizačním zázemím a šesti fotovoltaickými články, které v létě mohou zajišťovat více než 50% spotřeby elektrické energie. Zcela nové pracoviště, navíc se čtyřmi novými pracovníky, potřebuje i novou krev a impulsy. Autor tohoto pří-

sěvku tak po 3 letech přesluhování nastoupil do (snad zaslouženého) důchodu, na místo vedoucí ORNISu nastoupila nová vedoucí. Přejeme jí jen to nejlepší – prostor pro rozvoj na novém ORNISu zcela jistě má.

Velmi časté dotazy směřují i na celkovou cenu celé přestavby. Stavební část byla z velké části placena z finančních prostředků EU a stála celkem 98 855 tis. Kč. Expozici „Ptactvo Česka“ platil Olomoucký kraj a přišla cel-

kem na 18 405 000 Kč. Stavební část projektoval Ing. Vladislav Fornůsek, vlastní stavbu zajišťovala ve výběrovém řízení vybraná firma Ptáček (častá reakce na tuto informaci – kdo jiný by měl stavět ornitologickou stanicí, že ano). Spolupráce s nimi byla výborná a často jsme v průběhu stavby ocenili jejich profesionalitu a pružné reakce na nutné změny. Návrh expozice sestavil MgA. David Bazika, dodavatelem byla firma AQ audio studio s.r.o.



*Hrubá příprava pozemku a osiřelá Ptačí stěna.
Listopad 2020.*



*Úplně první rýha budoucích základů
nové budovy. Konec listopadu 2020.*



*Obrysy nové budovy se začínají rýsovat.
Srpen 2021.*



Nová budova již má svůj tvar. Leden 2022.



Vnitřek depozitáře zatím o svém budoucím využití ještě neví. Leden 2022.



Celá akce představovala mj. dvojnásobné stěhování tisíců preparátů ptáků a desetitisíců svazků knih a časopisů. Květen 2022.



*Jeden z mnoha kontrolních dnů na stavbě.
Květen 2023.*



Slavnostního přestřižení pásky se dne 30. 11. 2023 zúčastnili hejtman Olomouckého kraje ing. Josef Suchánek, vedoucí odboru kultury Bc. Jan Žůrek a primátor města Přerov Ing. Petr Vrána.



Slavnostního otevření pro veřejnost dne 2. 12. 2023 se i přes sněhovou vánici zúčastnilo přes 600 návštěvníků!

Když Valentin pustil, každý svatý pustí

Lubomír Vyňuchal



V prvním Zpravodaji MKP loňského roku vyšel obsáhlý článek o svatém Valentýnovi a jeho svátku, který si připomínáme 14. února. Dnes se k tomuto světci a patronu zamilovaných krátce vrátíme a zmíníme alespoň dvě další místa s jeho sochou. A jako bonus přidáme informaci o jeho ženské nebeské jmenovkyni, tedy svaté Valentýně.

Svatý Valentin v Lešné

Nejprve zůstaneme v Pobečví a zamíříme do obce Lešná u Valašského Meziříčí. Zajímavostí je už znak samotné obce, neboť se na něm objevuje zdejší církevní patron, svatý Archanděl Michael. Stojí ve středu modrého štítu ve stříbrné zbroji se stříbrným a červeným křídlem. V pravici drží plamenný meč a v levici oválný štít s erbem rodu Kinských, posledních majitelů zdejšího zámku (tři stříbrné vlčí zuby v červeném poli). Ještě než se dostaneme k svatému Valentýnovi, jehož oltář se třemi soškami najdete v levé kapli místního kostela sv. Michaela a jeho postava nechybí ani na jednom z vitrážových oken, upozorním na místní freskovou výzdobu. Vnitřek kostela byl totiž vyzdoben významným olomouckým barokním malířem Josefem Ignácem Sadlerem (psal se také jako Sattler, 1725–1767). Klenba nad presbytářem



Lešná

obsahuje scénu korunování Blahoslavené Panny Marie a nad lodí je to velká freska s bojem sv. Michaela Archanděla s padlými anděly. Celá výmalba byla dokončena roku 1750. Jinak v kostele jsou celkem tři oltáře, ten v pravé boční kapli je zasvěcen sv. Janu Nepomuckému. Pojdme si tedy přiblížit zmíněný oltář sv. Valentina. Ve středové nise stojí žehnající biskup s charakteristickou mitrou a dlouhým plnovousem, který v levé ruce drží knihu a o tělo se opírá berla. Po stranách stojí vlevo svatý Petr s atributem klíče a vpravo svatý Pavel s mečem. I oni nakonec drží knihu. Jedno z vitrážových oken v této kapli zpodobňuje stojícího svatého Valentina, který vztahuje svou dlaň k nemocnému dítěti klečícímu u jeho nohou.



Lešná

Svatý Valentin v Opavě

Druhým místem k navštívení bude konkatedrála Nanabevzetí Panny Marie v Opavě. Už v roce 1784 byla v přízemí její jižní věže zřízena kaple sv. Valentina, jehož kult zde byl velice ctěn (jeho ostatky byly r. 1688 slavnostně přeneseny do opavského kostela svatého Vojtěcha).

Zde si prohlédneme sochařská díla Jana Schuberta (uváděn také jako Josef). Jedná se mimo jiné o boční oltář svatého Jana Nepomuckého, zhotovený po r. 1784, jehož retábl zdobí vlevo socha sv. Karla Boro-



Opava

mejského a vpravo sv. Valentina s dítětem. Jan Schubert (1743–1792) byl jedním z nejvytěžovanějších sochařů a štukatérů pozdního baroka na Moravě a ve Slezsku. Podílel se např. na výzdobě kostela sv. Františka Serafínského v Lipníku nad Bečvou či zhotovil oltář v příborském kostele sv. Valentina (1764). Opavská soška svatého Valentina zpodobňuje světce s bujným plnovousem, mitrou na hlavě a berlou v levé ruce. Je oděn do dlouhého biskupského šatu, složeného ze sutany, rochet, pláště na prsou sepnutého sponou a rukavic. Na hrudi mu visí zlatený kříž. Valentin pravíci obdaruje dítě, které oděné do sporého šatu, stojí po jeho levém boku.

Svatá Valentýna v Podyjí

Možná nevíte, že náš světec měl také stejnojmenný ženský protějšek. Svatá Valentýna byla zasvěcená panna a křesťanská mučednice, která měla podobný osud jako sv. Valentýn. Svěťice zemřela při mučení v časech pronásledování křesťanů za císaře Diokleciána (udává se datum 18. března roku 308 či 309). Do rukou svých vrahů se dostala během soudního jednání ve svém rodném městě Cézarea, kde se zastávala souzené křesťanky They, pocházející z Gazy. Cézarea, založená někdy mezi lety 22 až 10 př. n. l. krutým králem Herodesem, leží na izraelské pobřežní planině u Středozemního moře poblíž města Hadera. Místo je dnes známé díky velkolepým zříceninám Hadriánského akvaduktu a velkému podmořskému muzeu. Ostatky svaté Valentýny věnoval roku 1702 papež Klement XI. Kateřině Eleonoře hraběnce Lambergové, která je nechala uložit v kapli drosendorfského zámku. Od roku 1704 jsou trvale uloženy a vystaveny ve speciální skleněné rakvi o délce 180 cm přímo v místním kostele sv. Martina, který najdete na náměstí starého Drossendorfu (Drosendorf Altstadt). Od roku 1999 se zde pravidelně konají bohoslužby k uctění svěťice, tzv. Valentinafeste. Drosendorf (česky Drozdovice) si ce nenajdete v Česku, ale jen maličký kousek od našich hranic v Rakouském Podyjí (spolková země Dolní Rakousy). Zdejší náměstí zdobí morový sloup (1714) a zachovalý pranýř z 16. století se soškou rytíře Rolanda z r. 1616. K návštěvě doporučím i zdejší regionální muzeum a především obchůzku místního věnce středověkých hradeb. Toto opevnění má délku 1750 metrů a jedná se o jediné zcela zachovalé městské hradby v Rakousku. Za zmínku stojí rovněž sgrafitová výzdoba místní radnice. Zde doporučuji vejít dovnitř, neboť pod klenbami v průjezdu radnice jsou vystaveny dva modely hradů,



Drosendorf

ležících nad řekou Dyjí. V prvním případě se jedná o nedalekou rozlehlou zříceninu hradu Kollmitz (tedy nikoliv hrad Bítov, jak chybně uvádějí některé české informační weby) a v případě druhém se jedná o velmi navštěvovaný moravský hrad, resp. zámek, Vranov nad Dyjí. Mimochodem právě v případě Vranova nad Dyjí se můžeme oklikou vrátit zpět k svatému Valentýnovi. Zmiňuje jej totiž informační panel, který najdete v horní serpentíně Znojenské cesty na tzv. „Vyhliďce zamilovaných“. Řetěz u této vyhlídky na malebné městečko je zcela zaplněn valentýnskými zámky zamilovaných.



Vranov nad Dyjí

Školní brašny pro chlapy...

Minulý rok zaznamenala podsbírka „učební pomůcky“ celou řadu akvizic z oblasti starých školních aktovek a brašen. Ve většině případů se jednalo o nákup ze sbírky soukromé sběratelky ze Středočeského kraje, ovšem jeden unikát byl získán rovněž prostřednictvím nabídky na aukčním portálu.

Lubomír Vyňuchal

Vzpomínka na první poločas

V dnešní době je totiž velmi obtížné nějakou zachovalou starší školní aktovku vůbec získat. Brašny byly brány zpravidla jako spotřební zboží a každodenní používání znamenalo po krátkém čase, zejména u chlapců, doslova brutální opotřebení. A když se ponoříme do onoho školního dávnověku, tak si samozřejmě vzpomenu, že i moje brašny to se mnou také neměly jednoduché. Kolik doslova leteckých přistání musely absolvovat, odrazky u jazýčkových zámků vždy vydržely sotva pár měsíců a pokud náhodou nevypadly, připomínal jejich plast družné setkání se smirkovým papírem. A vnitřní prostor zase ničily zapomenuté svačiny, salámová mastnota či slupky od pomerančů a banánů. Prostě žádná moje aktovka by zřejmě nemohla aspirovat na předání do muzejních sbírek. Vlastně už si ani nevzbavuji, jak přesně vypadaly, nicméně ten výběr unifikovaných aktovek z časů „Husákových dětí“ také nebyl žádnou hitparádou. Pojďme se raději přesunout do časů první poloviny 20. století, kdy specializované obchody neexistovaly, tudíž rodič zpravidla vyrazil k nějakému lokálnímu brašnáři. Samozřejmě jste mohli zakoupit velmi jednoduché kartonové brašny či kufříčky s neděleným prostorem, ale my si dnes z naší sbírky představíme dvě kvalitní kožené aktovky s uchem i řemínky pro nošení na zádech, jejichž netradičním a vel-



mi žádaným bonusem jsou na čelní straně vytlačené jednoduché obrázky. Tyto brašny zcela naplňovaly tehdejší požadavek o dlouhé životnosti a plastické logo zase zvyšovalo prestiž mezi spolužáky. V našem konkrétním případě se jedná o výrobky pro „pány kluky“, neboť v prvním případě zdobí víko aktovky figura fotbalisty s míčem na trávníku a v případě druhém pak postava kovboje pádícího na koni. Každý žák tak v oné době mohl brát do školy svého Bicana, Masopusta či Pláničku nebo oblíbeného hrdinu z rodokapsu. Navíc motiv fotbalového utkání máme také na jednom z prvorepublikových dřevěných penálů. Mám ten pocit, že s fotbalistou by nejeden prvňáček zřejmě zabodoval i dnes, jen ta jména se s každou generací poněkud obměňují.



Aby také dívky nepřišly zkrátka, přidávám rovněž fotografie našich školních aktovek s látkovými obrázky, na nichž převládají květinové motivy či romantické krajiny. Ve

sbírce nechybí ani předchůdci školních brašen, což byl např. jednoduchý drátěný držák s ručkou či dřevěná destička doplněná řemínky pro přenos učebnic.



Předchůdce školní brašny



Dokončení na následující straně.

Dobytí severního pólu

Možná si ani Vy nevzpomenete na svou první školní aktovku, ale snad si vybavíte, tedy pokud patříte k příznivcům humoru Jiřího Smoljaka a Zdeňka Svěráka, onu Cimrmanovu básničku o školní brašničce. Tato veršovánka byla zařazena v úvodu semináře před oblíbenou divadelní hrou s plným názvem „Dobytí severního pólu Čechem Karlem Němcem 5. dubna 1909“. Jednalo se o bod „Nově objevená Cimrmanova báseň“ a poprvé zazněla na premiéře hry v pražském Divadle Jiřího Wolкера dne 25. 10. 1985. Báseň tenkrát přednášel Petr Brukner, který však neustále začínal od první sloky, neboť byl několikrát přerušen Zdeňkem Svěrákem. Pojďme si ji tedy na závěr připomenout.

ŠKOLNÍ BRAŠNIČKA

Má školní brašničko s penálem dřevěným,
s tebou jsem chodíval zeleným osením.
V tobě jsem nosíval většinou jedničky
k radosti tatíčka, k radosti matičky.
Učitel Voříšek dávno již pod drnem
choulí se v hrobečku v kabátku chatrném.
Má školní brašničko s penálem dřevěným,
jak se ti, Voříšku, jak se ti odměním?
Vše, cos mě naučil, předám teď národu,
semínka z brašničky vyjadí úrodu.

Jedna, dvě... Jára jde

A když už jsme připomněli dílo věhlasného českého génia a cestovatele Járy Cimrmana, upozorníme také na jeho vynález počítadla pro prvňáčky v podobě dřevěných lidských rukou s ohebnými prsty na kloubech. Přiložená fotografie s pomůckou do výuky počtů byla pořízena v Muzeu Járy Cimrmana, které můžete navštívit v areálu „U čápa“ v Příchovicích na Liberecku. A pokud chcete získat ještě větší přehled, vystoupejte také na rozhlednu J. C. zvanou Maják, na kterou se vchází přímo ze středu expozice.



Cimrmanovo počítadlo pro prvňáčky

Měsíce v přírodě



Od 4. ledna do 31. března si můžete v převrském zámku na chodbě ve 2. patře prohlédnout další výstavu výukových nástěnných obrazů ze sbírky muzea. Přestavíme kompletní soubor dvanácti školních obrazů s názvem Měsíce v přírodě. Vydalo ho pražské nakladatelství O. R. Semerád v roce 1940, obrazy byly používány v prvouce a přírodovědě. Vyznačují se jednotnou koncepcí, v tehdejší době neobvyklou: jsou rozděleny po měsících, nikoli po ročních obdobích. V jednoduchých kresbách ukazují zvířata, rostliny a houby v daném měsíci, s krátkým zapamatovatelným popiskem. (jk)

ŠPERKY PRO ŽENU, ŠPERKY PRO BOHYNI

Opaskové paní moravského halštat

Markéta Straková – Aleš Drechsler



Od 19. prosince je v Muzeu Komenského otevřená nová archeologická výstava „Teď je železný věk...“ Doba halštatská v srdci Moravy. Mapuje zlomovou dobu dějin střední Evropy, která bývá označována jako starší doba železná – anebo také podle významného naleziště v rakouském Hallstattu jednoslovným pojmenováním halštat či doba halštatská. Ve výstavě se mimo jiná témata vztahující se k danému období můžete seznámit rovněž s nejnovějšími poznatky ohledně tzv. opaskových paní, fenoménu moravského halštat. Přijměte naše pozvání a prostřednictvím našeho článku, který vychází z textů výstavních panelů autorů M. Golce, Z. Golec Mírové, P. Fojtíka a B. Veselého, se s těmito ženami seznámte.

Kdo byly opaskové paní? A proč jim archeologové tak říkají?

V 6. stol. př. Kr. se po halštatské (a nejen halštatské) Evropě doby železné rozšířila nová móda. U nejbohatších žen se objevují krásné opasky, které jsou region od regionu odlišné svým řemeslným provedením a detaily. Spojuje je společná idea – po vzoru Středomoří se vytváří sociální vrstva žen-velmožek, která dává na odívání svými šaty a doplňky svůj politický

a ekonomický úspěch, sociální postavení a nejspíše také funkci v náboženských otázkách. Archeologové je nazvali opaskové paní – podle jejich ikonického atributu, nápadného a složitého opasku.

Území Moravy drží v tomto ohledu malý unikát – specifické a ojedinělé typy zdejších opasků. Doklady lokální výroby jsou pro archeology vždy velice vítaným zdrojem poznání: originální šperky se

dají odlišit od jiných ze vzdálenějších regionů, tím se dá vystopovat jejich původ a územní rozsah jejich používání – a to zase dobře zrcadlí sociální vztahy na zkoumaném prostoru. A právě do této skupiny náleží skládané opasky „moravského typu“, které se začaly vyrábět a užívat výhradně na Moravě v 1. pol. 6. stol. př. n. l.



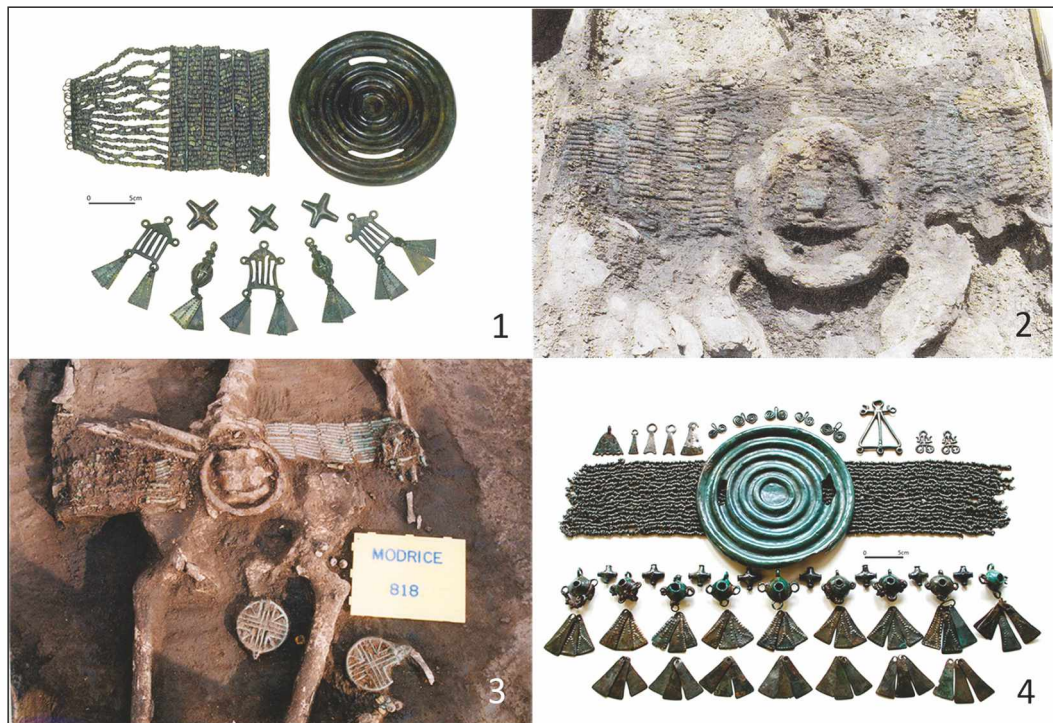
Obr.1. Opasková paní v kresebné rekonstrukci
Libora Baláka

Skládané opasky jsou prestižní doplňky, u nichž předpokládáme náročnou řemeslnou výrobu, která pravděpodobně zahrnovala jak mužskou, tak i ženskou práci. Co je na nich obzvláště cenné, je skutečnost, že se jedná o místní inovaci horákovské skupiny (jedné ze dvou skupin na tehdejším území Moravy), jejíž epicentrum leží na Brněnsku. Vyskytly se pouze u několika pohřbených žen v okolí Brna a v centrální svatyni Habrůvka – „Býčí skála“ v Moravském krasu. Tam se opasek našel již v roce 1872 na kostře ženy (obr. 2:1), která byla uložena bezprostředně vedle jiné aristokratky se zlatými náušnicemi/záušnicemi, jíž se přezdívá Wankelova princezna. Skládaných opasků tam bylo nejspíše uloženo více kusů. Tyto pozoruhodné a originální šperky žen však nebyly rozpoznány a byly považovány za mužský pancíř. Tak tomu bylo ještě po celé 20. století a mnohde se ještě nyní setkáme se stejným chybným názorem – a to především vzhledem k nejrozměrnější části některých z nich, která bývá považována za tzv. kardiofylax, tj. chránič srdce z mužské zbroje. Obdobný nález byl učiněn následně mnohem později v Brně-Židenicích – „kasárnách“ v roce 1926, ale opasek byl opět mylně a dlouho považován za mužskou „drátěnou košili“.

Až v roce 1994 byly nalezeny hned dva hroby se skládanými opasky sestavenými z asi 15 tisíc subtilních kroužků, sešité nitěmi a doplněné dalšími kovovými kusy. O zařazení šperků už nebylo pochyb. Prvním z nich byl hrob ženy Brno-Zábrdovice H214/19 – „ul. Příkop“ (obr. 1:2), mladá žena byla položena do hrobu jiné starší ženy, pravděpodobně matky. Druhým byla mladá 16–20letá žena z Vojkovic – „Vojkovických niv“,

z hrobu H111 nad dominantním kopcem Výchon. Následoval hrob ženy H1 ve Slavkově u Brna – „Auto Bayeru“ v roce 2000. Další exemplář s koženou kapsičkou

a dvěma prolamovanými závěský s dvojitým křížem byl objeven v hrobě ženy H818 v Modřicích – „Sádkách“ v roce 2003 (obr. 2:3 a 6).

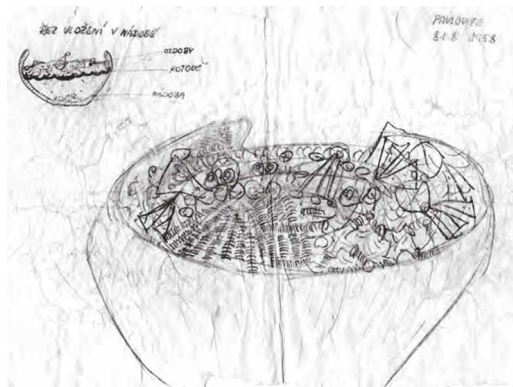


Obr. 2. Opaskové paní se honosily zvlášť luxusně provedenými šperky. Jejich výskyt monitorujeme v 6. stol. př. Kr. od Brna po Vyškov. Otázka Hané je zatím otevřená. 1 – Habrůvka – „Býčí skála“; 2 – Brno-Zábřovice H214/19 – „ul. Příkop“; 3 – Modřice H818 – „Sádky“; 4 – Bohdalice-Pavlovice – „Ve Žlebách“.

V platěnické skupině (která pokrývá severní část Moravy) neznáme kostrový pohřební ritus jako v horákovské skupině. Správné zařazení šperků, které projdou pohřební hranicí nebo jsou pouze v hrobě přiloženy vedle popela zemřelého, dělá archeologům nemalé potíže. Na rozdíl od jižní horákovské skupiny se zde však udržela tradice ukládání depotů – a jejich nálezy nám umožňují odložené šperky alespoň zachytit, mnohé mohly nenávratně zmizet při kremaci. Krásným příkladem odložení opasku a jeho darování coby

obětiny bohyni je nález z Bohdalice-Pavlovic – „Ve Žlebách“ (obr. 2:4 a 4). Opasek datovaný do 1. pol. 6. stol. př. Kr. je nejkrásnějším opaskem moravského pravěku – a je jednou z nejimpozantnějších součástí výstavy. Byl jako obětina vložen do nádoby a uložen do země na jižní hranici platěnické skupiny. Tento depot má kromě svého tajemství z minulosti i zajímavý příběh vážící se k nálezci. Byl objeven J. Šmehlíkem 31. srpna 1958. Nálezce jej v terénu poměrně pěkně zdokumentoval a zaznamenal jeho polohu (obr. 3). Nález však nepředal do přísluš-

ného muzea ve Vyškově, ponechal si jej téměř padesát let. Učinila tak ale naštěstí jeho dcera v roce 2006 a dnes je k dispozici pro vědecké zkoumání.



Obr. 3. Náčrt nálezu depotu skládaného opasku z Bohdalic-Pavlovic – „Ve Žlebách“. Původně byl uložený v keramické misce, do jakých se běžně servírovalo jídlo. Tento detail poukazuje na „naservírovanou“ obětinu bohyni.

Základem opasku je asi 15 tisíc bronzových subtilních kroužků. Ty byly navlečeny pomocí textilních nití tak, aby tvořily několik horizontálních řad. V přední části byl umístěn bronzový plech s pěti žebry. Sloužil zároveň jako zápona. Tento korpus byl dále doplněn devíti rozdělovači a osmi křížovými průvlečkami. K nim bylo připojeno padesát stejných trojúhelníkových závěsků, které vydávaly při pohybu cinkavé zvuky. Opasek byl dozdoben několika dalšími závěsky různých tvarů. Mezi nimi vyniká bronzový prolamovaný závěsek v podobě ženy se zvednutými pažemi v adoračním gestu. Další dva menší závěsky opět představují ženu. Je vysoce pravděpodobné, že šlo o zobrazení bohyně, ke které měla původní majitelka opasku náboženský vztah. Takové závěsky jsou na Moravě značně vzácné.

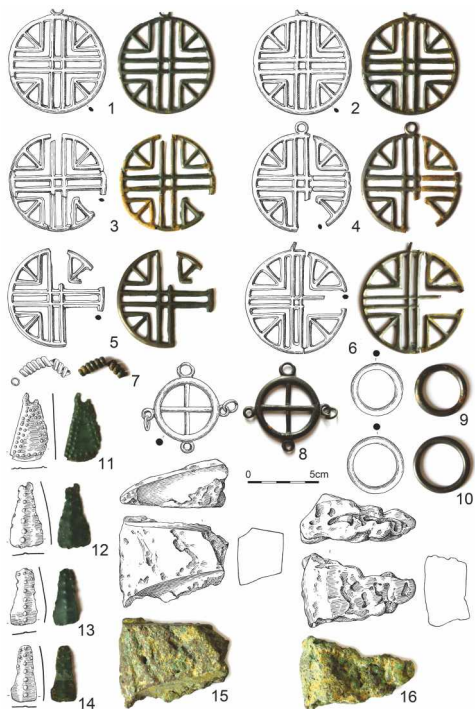


Obr. 4. Opasek z depotu v Bohdalicích-Pavlovicích – „Ve Žlebách“ datovaný do 1. pol. 6. stol. př. Kr. je nejkrásnějším opaskem moravského pravěku. Byl jako obětina vložen do nádoby a uložen do země na jižní hranici platěnické skupiny.

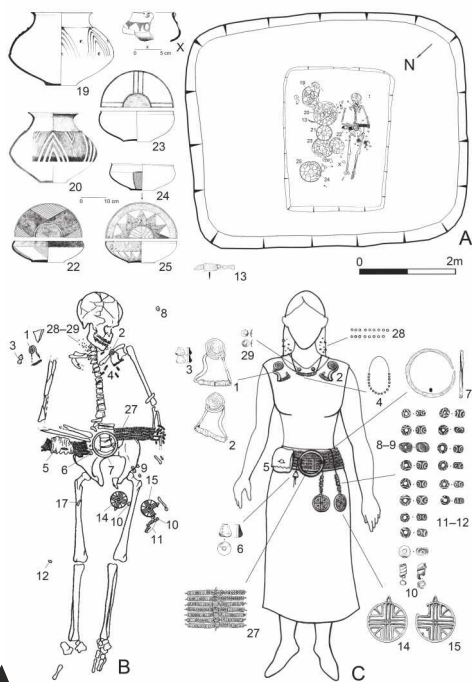
Asi dva kilometry od nálezu se nachází opevněné hradiště Orlovice – „Žešov“. Zda spolu obě místa souvisejí, nevíme. Není to však vyloučené, obdobné ukládání „pokladů“ poblíž opevněných sídel známe již z pozdní doby bronzové. Popisovaný depot má však významný vztah k Habrůvce – „Býčí skále“, kde se našly přesné analogie takového předmětu, který byl ozdobený v přední části bronzovými žebrovanými kotouči (obr. 2:1) a nyní již je vykládán rovněž jako ženský opasek. Nejspíše je vyráběli stejní výrobci, a to přímo na Brněnsku. Kousek jižněji v horákovské skupině depoty již vymizely a obdobné předměty končily u opaskových paní v hrobech.

S opasky má souvislost i další z významných platěnických depotů – krásný šperk depot z Roštína – „Vlčáku“, okr. Kroměříž, který je rovněž součástí výstavy. Byl uložen na vrcholu lesnatého kopcovitého hřebenu v neosídlené krajině. Depot obsahuje celkem čtrnáct bronzových předmětů a dva surovinové polotovary. Datujeme jej do 1. pol. 6. stol. př. Kr. Nález byl učiněn spřáteleným amatérským nálezcem a věnován muzeu v Kroměříži, za což mu patří poděkování.

Hlavní částí souboru je šest prolamovaných bronzových závěsků s dvojitým křížem (obr. 5:1–6). Nápadné je jejich záměrné zničení sekerou, které může odkazovat na rituální chování před uložením. Unikátní bronzový závěsek s jedním křížem se našel od hlavní části depotu kousek opodál (obr. 5:8). Byl nošen nejspíše na hrudi ženy. Dva kruhy mohly sloužit jako opaskové zapínací díly (obr. 5:9–10), takové používáme dodnes. Dva surovinové polotovary – výseče původního koláče – byly odděleny sekerou. Stejná byla nejspíše užitá ke zničení závěsků. Proč byl depot uložen v opuštěné krajině, nevíme. Každopádně ležel na dálkové spojnici mezi Brněnskem a Pomoravím. Hřeben odděloval dvě odlišné kulturní skupiny. Mohlo jít o lidi rozdílné jazykem či kulturou. Rituál na takovém místě mohl odkazovat na vymezení hranice sousedů organizovaný elitami.



Zajímavou souvislost s tímto depotem však můžeme nalézt v již zmiňovaném pohřbu ženy v Modřicích – „Sádkách“, hrobu 818, při jižním okraji Brna. Zde byly pod opaskem nalezeny dva prolamované závěsky s dvojitým křížem (obr. 6), které mají analogie v šesti identických kusech v depotu v Roštíně – „Vlčáku“. Nejspíše je vyráběl stejný řemeslník. Hrob v Modřicích patřil aristokratce s honosným skládaným opaskem – a to nám naznačuje, komu asi náležel soubor předmětů z Roština – „Vlčáku“: ženě obdobně významné a mocné.



Obr. 6. Opasková paní z hrobu 818 z Modřicích poblíž Brna je krásným příkladem hrobu aristokratky z 1. pol. 6. stol. př. Kr. Dva prolamované závěsky s dvojitým křížem mají analogie v šesti identických kusech v depotu v Roštíně – „Vlčáku“. Nejspíše je vyráběl stejný řemeslník.

Obr. 5. Šestnáct předmětů z Roština – „Vlčáku“ je krásným příkladem šperkového depotu. Je výjimečný díky sekerou záměrně zničeným závěskům. Druhou neobvyklostí jsou dva surovinové polotovary, opět rozseknuté sekerou.

Dokončení na následující straně.

Proč byly depoty ukládány je stále diskutabilní – univerzální a jednotnou odpověď snad ani nelze předložit. Jejich smysl lze spatřovat coby obětín a vót a souvisejí s potřebou komunikace s prostorem jiné formy života, i ony spojovaly živé s bohy. Předměty odstraněné ze životního prostoru lidí prodělávaly někdy vlastní smrt, byly rozlámány nebo jinak znehodnocovány a lze na ně pohlížet obdobně jako na zemřelé bytosti; dostaly se opět do procesu transformace mezi světem živých a mrtvých. Zajímavý je fakt, že v moravských depotech převažují zejména šperky (cca 85 % případů). Nacházíme šperky bronzové, železné, skleněné a jantarové. Není pochyb, že šlo o majetky motivějších žen, v některých případech nes-

porně vládnoucích aristokratak. Takové procento zastoupení šperkových depotů rovněž poukazuje na skutečnost, že přímekyní vót byla bohyňe.

Identifikovaná územní struktura společensky významných žen se skládanými opasky je pozoruhodná. Časový rozsah jejich používání není dlouhý a zahrnuje právě jen první polovinu 6. století př.n.l. Vzhledem k tomu, že oblast výskytu není příliš rozsáhlá, je pravděpodobné, že se jejich majitelky díky udržování kontaktů mezi sousedními komunitami mohly navzájem znát.

Na prvním obrázku (v titulku příspěvku) je rekonstrukce oděvu a doplňků halštatské velmožky, včetně repliky honosného skládaného opasku, na výstavě „Ted“ je železný věk...“



Pohled do výstavních prostor Muzea Komenského v Přerově a nově nainstalované výstavy „Ted“ je železný věk...“

Okénko do muzejních sbírek

K nejcennějším starým tiskům ze sbírek muzea patří šestidílná Bible kralická (1579–1593). Celý náklad byl určen bratrským duchovním a ve své době zcela rozebrán. Šestý díl je jediným, který se dočkal dotisku v roce 1601. Jednotlivé výtisky získával do sbírek již František Slaměník, zakladatel a mecenáš muzea. Kromě kompletních knih se ve fondu nacházejí také defektní a poškozené kusy, které svědčí o velmi častém používání. Jedním z nich byl exemplář druhého vydání 6. dílu (1601), který nese název: Biblj české. Djl ssestý, Totiž Nowý Zákon. W nowě přehlédnutý. Jednalo se o upravenou edici textu, jehož novým překladem do češtiny zahájil přerovský rodák Jan Blahoslav celou ediční práci bratrské tiskárny.

Helena Kovářová

Jeden z exemplářů vykazoval silné znečištění a poškození, které nedovolovalo ani listovat knihou. Vazba i šití již nebyly funkční, listy samovolně vypadávaly z rozvolněného a pomačkaného knižního bloku. U některých listů mechanické poškození zahrnovalo kromě ohnutí a potrhání i ztrátu určité části. Kožený pokryv knihy byl značně odřený a nekompletní, zejména v rozích. Jedná se o pozdější převazbu z období baroka s tlačným reliéfem a rámovou kompozicí, což svědčí o poškození v období, kdy Bible kralická patřila na index zakázaných knih. Ale také o snaze knihu zachránit a používat nadále. Původně byla kniha zavírána na dvě spony s kuličkovou záchytkou, ze kterých se však zachoval pouze jeden fixační štítek spony a jeden štítek řemínku. Z kování se dochovaly jen dvě nárožnice s tepanými puklicemi. Přerovskému muzeu se podařilo navázat spolupráci s Fakultou restaurování Univerzity Pardubice se sídlem v Litomyšli. Defektní šestý díl Bible kralické z roku 1601 v alarmujícím stavu restaurovala Diana Valková v rámci bakalářské diplomové práce pod dohledem zkušeného pedagoga MgA. Ivana Kopáčka, Dis. Během práce proběhly také odborné analýzy materiálu, měření pH a důkladná fotodokumentace.



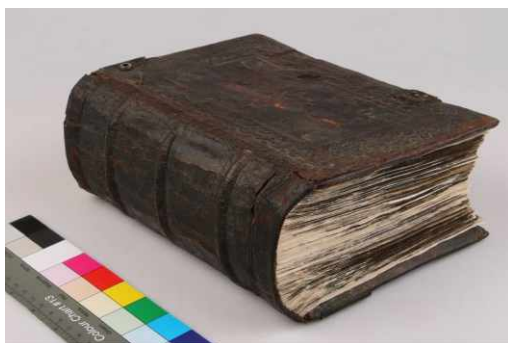
V průběhu práce restaurátorky

Kromě mechanického a mokrého čištění provedla studentka doplňování podložky papírovou suspenzí a vyspravení japonským papírem. Zásah vyžadoval i odstranění koroze z mosazných částí kování a zapínání, stejně tak čištění a fixaci usňového pokryvu desek. Zcela nové šití bloku respektovalo stopy původních vazů a dobové postupy. Po kompletaci a lepení byla zhotovena krabice z archivní lepenky na míru knihy, která umožní lepší uložení a manipulaci se starým tiskem. Fragменты nalezené při práci (zbytky nití, ukázka nečistot rostlinného původu, zbytky starých vysprávek apod.), byly adjustovány na podložky, popsány a přiloženy do krabice ke knize.

Pokračování na následující straně.



Stav před zásahem restaurátorky



Po restaurátorském zásahu



Orbisterrarum aneb **Zeměkoule**

Na podzim loňského roku jsem navštívil hlavní budovu Regionálního muzea v Litomyšli, které sídlí v rozlehlé budově bývalého piaristického (později státního) gymnázia. Byla to moje první návštěva od generální rekonstrukce těchto prostor, která proběhla v letech 2012–2014 podle návrhu architekta Josefa Pleskota (revitalizace byla oceněna také prestižní cenou Gloria musealis). Jelikož jsem v okolí města pobýval celý víkend, došlo také na fotodokumentaci pomníků a reliéfů na školních budovách, které mají co do činění s osobou J. A. Komenského.

Lubomír Vyňuchal

Cesta kolem světa

Památník J. A. Komenského v Litomyšli má podobu zeměkoule o průměru 2,5 m a je chráněn dvěma desítkami nízkých žulových jehlanů, propojených železným profilem zábradlí. Stojí v parčíku před Střední pedagogickou školou (dříve dívčí Pedagogium) na Komenského náměstí v centru města poblíž Smetanova domu. V čele iniciativy za jeho vybudování stál ihned po vzniku samostatného Československa profesor místní Zemské odborné školy Bedřich Dudycha (1880–1941) a předsedou komitétu byl primář místní nemocnice a starosta MUDr. František Lašek.



Litomyšl

Růžový palouček

Pomník byl však původně určen pro Růžový palouček, místo zpopularizované Aloisem Jiráskem ve Starých pověstech českých, které najdete asi 7 km západně od města mezi obcemi Morašice a Újezdec. Spisovatel a učitel

dějepisů na zdejších gymnáziích (dnes budova muzea) zde umístil pověst o loučení českých bratří s rodnou vlastí po porážce českého stavovského povstání a bitvě na Bílé hoře. Téměř sedmdesátiletý Jirásek se zúčastnil rovněž slavnostního odhalení dne 19. června roku 1921 a pronesl také projev (na slavnost přijelo na 70.000 osob). Místní pomník měl nakonec rozhodnutím komitétu z důvodu odlehlosti místa poněkud skromnější podobu. Zde se jedná o hranolový sloupek z tepaného měděného plechu (30 x 30 x 350 cm) s kónicky rozšířenou patou a hlaví, jehož vrchol zdobí zlacená zeměkoule o průměru pouhého půl metru. Glóbus obepíná měděný pás s postavami připomínajícími ve světě bloudící exulanty. Po stranách sloupku, který obklopuje ze všech stran umělecky zpracovaná vysoká železná mříž, jsou umístěny drobné měděné reliéfy se vztahem k českým bratrům. Přední stěnu pomníku zdobí citát Aloise Jiráska: „Hle místo žalem předků posvěcené, z jejich slzí růže zkvetly, památku silné víry, věrné lásky v hrůžách vyhnanství“ a nechybí rovněž využití známého Komenského požehnání: „živ buď národe, neumírej, vlada věcí tvých se k tobě zase navrátí, ó lide český“. Plastika je umístěna v oploceném parku se vzrostlými stromy a v jejím okolí je vysázeno velké množství galaských růží. Těmto růžím se také říká Rosa Mundi nebo růže

lékárníků a byla pěstována pro krásu a užitek ve většině klášterních zahrad po celé Evropě. Návrh památníku je dílem architekta Aloise Meteláka a zhotovila jej dílna řemeslnické školy (Zemské odborné školy) v Litomyšli. Park zachovává koncept původního návrhu architekta Jana Antonína Kulišana. Cestičky tohoto malého arboreta připomínají z výšky číslo „osm“, tedy dva lehce propojené ovály

a podél nich je umístěno celkem třináct panelových zastavení naučné stezky (obsahují opravdu mnoho informací, ovšem kompletní obsah těchto tabulí můžete nastudovat také na stránkách místa, které je prodchnuto ovzduším klidu a míru: www.ruzovypaloucek.cz). Pomník je volně přístupný veřejnosti a o jeho okolí se dnes stará Spolek přátel Růžového paloučku v Újezdci.



Újezdec - Růžový palouček

325 kilogramů mědi

Také návrh pomníku v centru Litomyšle je dílem Aloise Meteláka (1897–1980), který byl nejen architektem, ale také sklářským umělcem a zároveň po více než rok kolegou „otce myšlenky“, Bedřicha Dudychy. Metelák byl žákem architekta slovinského původu Josipa Plečnika, který ostatně také schvaloval oba jeho návrhy. Po odchodu z Litomyšle r. 1922 krátce působil

v Mladé Boleslavi a v letech 1924–1948 jako první ředitel Státní odborné školy sklářské v Železném Brodě a v letech 1948–1952 učil na SPŠ klenotnické v Turnově. Ale zpět k pomníku. Jeho konstrukci vytvořil Karel Preis, ředitel Zemské odborné školy pro zpracování dřeva a kovu, jejíž žáci se podíleli, stejně jako v předchozím případě, na samotném vyhotovení. Oba pomníky byly vytepaný z mě-

di, kterou dovezli českoslovenští legionáři z Ruska. Další zajímavostí je také termín slavnostního odhalení, které se konalo ve stejný den jako u Památníku českým bratřím na Růžovém paloučku.



Litomyšl

Základem samotného pomníku je žulový podstavec v podobě komolého jehlanu se zkosenými rohy a na plochách bronzové desky s reliéfními nápisy (citáty z Kšaftu umírající matky Jednoty bratrské). Na rovné horní ploše je posazen žulový prstenec, který tvoří základnu pro kouli. Její plášť o váze 325 kg je tvořen lichoběžníkovými měděnými pláty, které plastiku pokrývají v sedmi řadách, spojených nýty. Ve spodní se střídají tepané pochodně, kalich, český lev a moravská orlice, ve třetí pak lilie, srdce a postava Komenského, ve čtvrté opět

v kruhových festonech díla Komenského, nápis „Bibli svatá“ a orlice, v páté jsou pláty obohaceny motivy s lodí, symbolem piku, lilie a výjevy z Komenského života, festony šesté řady uvádějí Komenského díla a motiv okřídleného lva, v poslední nepo-



hledové řadě se střídají geometrické tvary a motiv stromu. Zbývá jen dodat, že každá řada zahrnuje celkem šestnáct výjevů a samotná vrchní část glóbu je pokryta kruhovým plechem o průměru jeden metr.



Litomyšl

Ideologie je mocná

Díky protektorátnímu nařízení odevzdávat ušlechtilé kovy musel být pomník v roce 1943 demontován. Jeho části naštěstí neskončily roztaveny v hutnické peci, ale podařilo se je uschovat a zachránit. Zbylou část konstrukce nahradil v roce 1950 pomník KSČ, který tvořil žulový kámen a kovová pěticípá hvězda s oslavným nápisem. Na původní místo se Komenského pomník vrátil až po kompletní rekonstrukci v roce 1967. Další několikaměsíční rekonstrukce proběhla roku 2016, kdy restaurátoři museli mj. opravit na 8.500 drobných děr. Uvnitř glóbu se nacházela kovová schránka s iniciálami J. A. K., znakem města a letopočtem 1921. Obsahovala historické dokumenty s podpisy hlavních aktérů a listiny vložené v roce 1967.

Schránka byla při poslední rekonstrukci nahrazena novou, na jejím plášti byly využity pouze motivy s iniciálami a letopočtem (2016), přičemž městský znak byl nahrazen podobiznou Komenského. Za asistence starosty města a ředitele archivu byl soubor opět doplněn a kovová schránka se vrátila na své místo.

Oba pomníky mají značný nadregionální význam a měl by je znát každý Čech, který se alespoň trochu zajímá o historii.



Mysli – Jednej – Uč se – Pracuj

V úvodu jsem slíbil také reliéfy na průčelí školních budov s motivem učitele národů. Dnes si představíme dvě díla, které stejně jako v případě pomníků mají stejného autora. V obou případech zamíříme na jihozápad od Lito-myšle. První obec se jmenuje Osík a její katastrof s tímto městem přímo sousedí.

Kolaudace místní školy proběhla 3. 9. 1912 a snad každého zaujal štukový reliéf v horním obloukovém štítu průčelí s motivem sedícího Jana Amose Komenského obklopeného skupinkou šesti dětí. Učitel má na klíně velkou rozevřenou knihu a pozadí výjevu představuje lípová rato-lest. V levém dolním rohu nechybí letopočet (1912) a v pravém jméno autora. Rovněž po stranách reliéfu jsou ve fasádě nad okny světlé obdélníky s plasticky vyvedenými hesly: vlevo se jedná o slovo „MY-SLI“, vpravo pak „JEDNEJ“. Autorem sochařské výzdoby byl Josef Jílek (1787–1951), který studoval na pražské Uměleckoprůmyslové škole u profesora Stanislava Suchardy. Jako sochař se podílel také na výzdobě divadla v Char-kově, kde ho zastihla 1. svě-tová válka. Přihlásil se jako dobrovolník a stal se vojínem Čs. legie v Rusku. Po válce se vrátil do Prahy a věnoval se portrétní a figurální tvorbě. Mimo jiné je například au-torem pomníku s bustou bás-níka a spisovatele Viktora



Osík

Dyka (1934) v Mělníku. Ještě bych v souvislosti s popisova-ným reliéfem zmínil výši ho-noráře, který za svou práci Jí-lek obdržel. V soupisu jedno-tlivých položek stavebních nákladů je uvedena odměna za sochařské práce ve výši 777,86 K.



Josef Jílek (1787–1951)

Nyní se přesuneme o pouhé tři kilometry do sousední ob-ce Dolní Újezd. Místní škola byla stavěna v letech 1908–1910 a v současnosti se jedná o jednu z největších venkov-

ských škol bývalého okresu Svitavy. Také zde byl na prů-čelí budovy vytvořen Josefem Jílkem rozměrný reliéf s J. A. Komenským rozmloouvajícím s dětmi. I tady nechybí plas-tické nápisy: nahoře „VLASTI – NÁRODU“, dole „UČ SE – PRACUJ“. Můžete hádat, kte-rý z těchto nápisů musel být za 2. světové války z příkazu protektorátních úřadů od-straněn.



Dolní Újezd

Motiv reliéfu, který najdete přímo pod věží opatřenou hodinami, se příliš neliší od toho dříve popsaného, pouze děti jsou zde jen dvě a pozadí tvoří celý kmen lípy, tedy ne pouze jediná větev. Před školou zaujme rovněž krásná plastika svatého Jana Nepomuckého z roku 1852, přičemž centrální část pilíře je také zdobena reliéfy. Na čelní straně scéna svržení světce z Karlova mostu, na bocích sv. Martin a sv. Václav. O kousek dále ve směru na Litomyšl stojí u silnice mnohem významnější barokní sousoší Panny Marie z roku 1737. Je dílem Jiřího Františka Pacáka (1670–1742), což byl jeden z nejlepších žáků mistra Matyáše Bernarda Brauna.



A co teprve místní kostel svatého Martina, původně románská stavba z 1. poloviny 13. století s gotickou částí lodi a presbytářem! Můžete zde obdivovat i nádherný portál na severní zdi předsíně či

obraz na hlavním oltáři od Jana Umlaufa. Do areálu kostela ohrazeného vysokou zdí se vstupuje branou věže renesanční zvonice. Poslední pozvánka míří do místního muzea, které představuje za-



Dolní Újezd

Škola základ života

Nedaleko Chrudimi najdete také zříceninu hradu Rabštejnek, o němž se v poslední době hodně psalo v souvislosti s jeho záchranou. V roce 2014 jej totiž od Lesů České republiky zakoupili tři místní nadšenci a od té doby místo doslova vzkvétá. Můžete zde vystoupat po zelené turistické značce z podhradní obce Rabštejská Lhota, kde u hlavní cesty musíte projít kolem budovy místní základní školy. Ta byla vystavěna roku 1914 a na středovém průčelí fasády zcela jistě zaznamenáte plastický nápis „Škola základ života“ a pod ním štukový reliéf s portrétem J. A. Komenského. Aby snad nedošlo k záměně s jinou osobností, ne-

chybí zde také příslušné leto-počty: 1592–1670.



Rabštejská Lhota

Jeden trpaslíček a spousta Sněhurek

Závěr dnešního povídání obstará jedna malá rarita. U většiny školních budov, jejichž fasádu zdobí busta či reliéf Učitele národů, se jedná o vel-

mi důstojné spodobnění našeho myslitele.

Na vstupním portálu průčelí ZŠ Komenského ve Skutči na Chrudimsku totiž najdete poněkud šibalskou kamennou sošku Jana Ámose. Jeho podoba je trošku komická, neboť Komenský zde připomíná malého trpaslíčka, který v levé ruce svírá knihu a ukazuje prstem pravé ruky si hladí plnovous. A proč se v názvu této kapitolky píše o Sněhurkách? Důvod je jednoduchý. Škola, postavená v letech 1911–1912, sloužila až do roku 1953 jako obecná a měšťanská škola dívčí.



Skuteč

A jelikož se do textů tradičně snažím propašovat alespoň špetku poezie, vybírám jednu drobnou ukázkou z řady oslavných básniček místních žáků k stoletému výročí školní budovy.

Autorkou je Barbora Skálová, která byla ve výročním roce žákyní 9. třídy.

*Naše škola stoletá,
letos jubileum slaví.
Učí hrou i zábavou,
jak Komenský praví.
Podle toho myslitele
svůj název škola získala,
když ještě v plenkách byla
a novotou se blýskala.*

Římská kosočtverečná emailovaná spona

Spolupracovník Muzea Komenského v Přerově Ondřej Vén nalezl během preventivního detektorového průzkumu v Sušicích u Přerova ojedinělou bronzovou sponu s kosočtverečnou destičkou z doby římské.

Zdeněk Schenk

Kosočtverečná emailovaná spona má stupňovitě vyvýšenou centrální část tvořenou plochou destičkou, v jejímž středu je patrný náznak otvoru, v němž byl původně upevněn ozdobný knoflík. Právě na středové rovné části jsou místy dochovány zbytky červeného emailu. Vnější mírně zkosený obvod spínadla je lemován na husto kladenými příčnými rýžkami. Celková délka je 33 mm. Maximální šířka předmětu je 18,5 mm, Váha spony činí 5,482 g. Povrch artefaktu je nerovnoměrně pokryt tmavě zelenou oxidační patinou. Jehla a vinutí se nedochovaly.

Na první pohled se člověk neubrání dojmu, že je mu kosočtverečný tvar této spony odněkud důvěrně povědomý. Tvůrci tohoto po tvarové stránce specifického typu spon v době římské mohli symboliku hledat v tom, co jim bylo přirozeně blízké.

Obdobné římské emailované spony ve tvaru kosočtverce se na germánských sídlištích



objevují v souvislosti s jejich rozšířením ze západních provincií Římské říše do vzdálenějších oblastí „Svobodné Germánie“, kde si získali značnou oblibu mezi místním germánským obyvatelstvem ve starší době římské od 2. poloviny 1. století do 2. poloviny 2. století.

Na Přerovsku může výskyt spon zdobených emailem souviset s existencí jedné z větví dálkové obchodní trasy známé jako Jantarová stezka.

Jen hlavu mám těžkou...

Další povídání začneme v rodné krajině básníka Josefa Václava Sládka (1845–1912). Ten se narodil i zemřel ve Zbirohu na Berounsku a zdejší kraj byl v jeho díle velmi častým námětem. Navíc se mi zde opět vkrádá myšlenka na Járu Cimrmana, který využil Sládkovu báseň „Lesní studánka“ (1894) v divadelní hře „Afrika aneb Češi mezi lidožravci“ (2002). Ale nechci Vás přenášet na zcela jiný kontinent, i když ze strany jeho obyvatel je to dnešní smutná praxe a vrátíme se zpět do okolí královských hradů Točnicku a Žebráku, konkrétně do města Hořovice.

Lubomír Vyňuchal

Hořovice pozvedla především stavba České západní dráhy okolo roku 1862. Celou oblast pak proslavily místní slévárny, přičemž některé fungovaly již od 18. století. Odtud pocházela bohatě zdobená litinová kamna, mříže, zábradlí, sochy a busty. Ostatně v okolí bychom našli několik bohatých ložisek železné rudy. A co vlastně spojuje město Hořovice s Přerovem? V prvé řadě je to skutečnost, že stejně jako u nás, se i tady před místním zámekem nachází monumentální dílo od akademického sochaře Františka Bílka. Zatímco v Přerově je to pomník Jana Blahoslava (1923), v Hořovicích socha Obětovaného z roku 1922, která vévodí Památníku obětem obou světových válek. Zajímavostí je i fakt, díky kterému nebyl tento pomník místními přijat zrovna s porozuměním. Socha totiž nezpodobňuje muže jako vojáka a hrdinu, ale jako oběť nemsynlnosti válečného utrpení.



Pokračování na následující straně.

Doslova až mrazí z té podivné paralely s dnešní Putinovou válkou na Ukrajině.

Další dílko, které bychom Vám rádi představili i formou obrázku, je podstatně menší záležitost. S velkou pravděpodobností bylo odlito někdy v průběhu 19. století v některé z místních sléváren a jeho účel byl veskrze praktický.

Představuje bustu známého odpůrce válek, Jana Amose Komenského, která sloužila jako těžítka na psacím stole. Pod odlitkem busty „učitele národů“ nechybí na základové desce nápis propagující zdejší vlastenecký spolek: Budeč Hořovickou. Je zde uveden i letopočet, který začíná čísly 18, ale zbylá dvě čísla nedokážu z fotografie dost dobře identifikovat. Kupodivu jsem na ono těžítko nenarazil přímo v Hořovicích, ale o značný kus jižněji. Zaujalo mě totiž v expozici Muzea Šumavy v Kašperských Horách. Holt Komenského hlava, plná nadčasových myšlenek, musela být pořádně těžká a v této podobě by si nikdo asi nepřál, aby mu nedopatřením přistála na noze.

No a s odkazem na naše již v úvodu zmíněné velikány, J. V. Sládka a Járu Cimrmana, bych si dovolil ukončit tento článek rovněž trochou autorské poezie na téma „těžká hlava“.



Dvě, dalo by se říci vlastenecké básničky, ze sbírky *„Olůvka v ohni“* (1997), Vás zavedou do zcela jiného pohoří a samozřejmě i jiné doby.

Krkonošská zimní

no to je pořádek
no to jsou věci
zima je ve Mlýně
zima je v Peci
ten Mlýn je Špindlerův
ta Pec pod Sněžkou
takže vše v normálu
jen hlavu mám těžkou

Krkonošská jarní

slunce se schovává
někam za Sněžku
v portmonce zahřívá
František Božku
zima je venku
i v kapse těm dvěma
prý bodla by ještě
jistá výhřevnější Ema
je pár stupňů nad nulou
prostě žádná sláva
provází mě rýma
a pobolívá hlava
moc se teda nevyved'
tenhle začátek jara
v hospodě za čaj s rumem dám
jednoho Přemysla Otakara



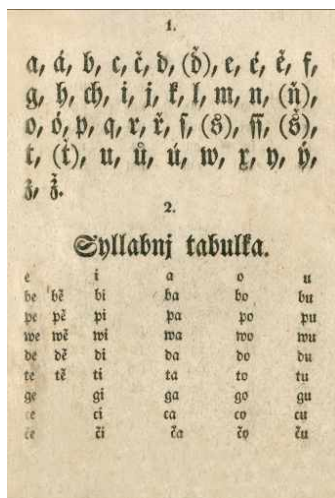
„Vydání mé **Abecedy** s neočekávanými překážkami zápasí...”

Marta Konířová

V roce 1839, tedy již před 185 lety, vyšla Česká abeceda, inovativní český slabikář, jehož kvality byly uznávány už v době jeho vydání a jsou oceňovány i dnes. Autorem České abecedy je Karel Alois Vinařický, jehož životní výročí si letos rovněž připomínáme – zemřel před 155 lety, 3. února roku 1869.



Karel Alois Vinařický, katolický kněz, básník, překladatel, jeden ze zakladatelů české dětské literatury, se narodil 24. ledna 1803. Již za dob svého studia se zapojil do českého národního obrození a stýkal se pak celoživotně s řadou českých vlasteneckých osobností. Za studií rovněž získal své první pedagogické zkušenosti, když se stal vychovatelem u českého šlechtického rodu Šliků. Později se mimo jiné zasazoval o obrodu českého školství, včetně snahy o zavedení češtiny jako vyučovacího jazyka. Své pedagogické zkušenosti i literární nadání zúročil jako autor dětské poezie, některé jeho básničky jsou živé dodnes jako zlidovělé, například „Ivánku náš“ nebo „Tluče bubeníček“.



Na první stránce školních slabikářů určených pro slabikovací metodu byla vytištěna celá abeceda, kterou se museli žáci naučit jako první, než přikročili k dalšímu cvičení. Tím bylo skládání písmen do slabik. Začátek tohoto cvičení čili „sylabní tabulka“ je v slabikáři umístěn hned za abecedu. Abeceda i „sylabní tabulka“ jsou tištěny novogotickým písmem, které se v první polovině 19. století ještě běžně používalo.

Záměr napsat lepší slabikář

Karel Alois Vinařický se myšlenkou vydat český slabikář, z kterého by se děti mohly učit snadněji než ze slabikářů užívaných ve školách, začal zabývat již na začátku 30. let 19. století.

Ve státních školách se u nás tehdy musela povinně používat slabikovací metoda a té byly školní slabikáře také přizpůsobeny. Při této metodě se děti nejprve naučily poznávat písmena celé abecedy, pak teprve písmena sestavovaly do slabik a slabiky později do slov, přičemž nejprve měly vyslovit názvy všech písmen a teprve poté slovo přečíst. K plynulému čtení se některé děti dostaly až třetí rok školní docházky, zvláště na malotřídkách, kde bylo méně času na procvičování.

S nesnáze, které se pojily s výukou slabikování, se setkal i Vinařický. Sám vzpomíná, že když nastoupil jako učitel v rodině Šliků, jedna jeho žačka místo správného slabikování „es – o = so, be – a = ba“ četla „es – o = eso, be – a = bea“.

Kvůli těžkostem v učení, které přinášela slabikovací metoda, chtěl Vinařický svůj slabikář postavit spíše na metodě hláskovací, při které se žáci neučili názvy písmen a vyslovovali přímo hlásky, takže se k plynulému čtení dostávali rychleji a lépe čtenému rozuměli.



I, E, A, O, U, Y.

i, e, a, o, u, y.

í, ě, á, ō, ů, ŷ.

A, É, Ú, Ý, J, Ó, Ů.

á, é, ú, ý, j, ó, ů.

á, ě, ú, ý, j, ó, ů.

První stránka Vinařického *České abecedy* z roku 1839 neobsahovala celou abecedu jako školní slabikáře, nýbrž jen samohlásky. Ty byly tištěny jak antikvou, tak novogotickým písmem.

Jako autor básní pro děti byl Vinařický zvyklý vyjadřovat různá naučení vázanou řečí. Také podstatu hláskovací metody a její odlišnost od metody slabikovací proto vtělil do veršů, které si mohly děti, ale i jejich dospělí vyučující, zapamatovat snadněji než suchou poučkou:

„Podle zvuku, ne dle jména bývej každá zvučka [hláska] čtena.“

Kvůli pracovnímu vytížení se však Vinařický do práce na svém slabikáři pustil až o několik let později, poté, co byl k tomu pobídnut jinou známou osobností, Františkem Ladislavem Čelakovským.

Tehdy ještě hodlal nazvat svůj slabikář *Nový abecedář*, teprve časem změnil jeho název na *Česká abeceda*.

Dlouhá cesta k vydání České abecedy

Čelakovský ve svém dopise z 1. prosince 1836 připomněl Vinařickému jeho plán na sestavení lepšího českého slabikáře, kterého je „nejveřejší potřeba“. Byla to jen drobná zmínka, avšak padla na úrodnou půdu, protože se Vinařický pustil s vervou do práce, která mu šla dobře od ruky. A tak již o necelé dva týdny později informuje Čelakovského o svém rychlém postupu a že by rád byl s abecedářem do vánočních svátků hotov. Čelakovský mu od-

pověděl: „Vaše rychlost a hotovost ku spisování Abecedáře mne překvapila a jsem tomu povděčen.“ V témže listě pak podotýká, že s prací není třeba spěchat, „když do roka do dne knížku tu spatříme vyšlou, jsme blaženi.“

Do roka a do dne však kniha nevyšla. Práce trvala Vinařickému déle, protože opakováně své texty a rozvržení slabikáře upravoval. Teprve na začátku roku 1838 se Vinařický přátelům zmiňuje o jeho dokončení a začíná uvažovat o financích nutných na jeho vydání.

Od začátku si Vinařický přál mít ve své knížce také obrázky. Jejich příprava a výroba však znamenaly další náklady navíc, proto plánoval, že na své náklady nejprve vydá samotný text slabikáře. Teprve v případě jeho úspěšného uvedení na trh by nechal na předplatné, tedy dnešními slovy formou crowdfundingu, vydat jako dodatek i obrázky.

Na Palackého návrh začal ale Vinařický usilovat o půjčku z prostředků Matice české. Jednání nebyla snadná, protože Matice měla za úkol podporovat vydávání převážně naukových děl, nikoliv dětských knih. „Vydání mé Abecedy s neočekávanými překážkami zápasí,“ postěžoval si v této souvislosti Vinařický. Nakonec se Vinařickému

získat peníze z tohoto zdroje skutečně podařilo a mohlo dojít k tisku slabikáře.

Tím však nebylo potíží konec. Již v lednu roku 1838 chystal Vinařický výrobu obrázků ke své **České abecedě**. „Nejradši bych byl, kdyby i tuto péči na se vzal p. Merklas,“ přál si tehdy.

Zpočátku se zdálo být vše v pořádku. „Česká Abeceda se již tiskne, Merklas pilně ryje. Třetina rytin velmi zdařených již hotova, na konci června všecko bude bohdá doděláno,“ pochvaloval si Vinařický v květnu roku 1838.

Pokud by se totiž podařilo stihnout červnový termín vydání knihy, mohly by si ji školy nakoupit jako odměny pro žáky. „Promešká-li se tento čas, ve kterém se zkoušky školní mládeže obyejně odbývají, a k nim všeliké knížky k odměně pilným školáčkům kupují: obyčt mé Abecedy pro letošek újmu utrpí,“ zdůvodňoval Vinařický na začátku června 1838 své upomínky a žádosti o rychlé dokončení obrázků.

Termín bohužel promeškán byl, a tak v září téhož roku již Vinařický neváhal vyjavit svou nespokojenost. „Nad prodléváním p. Merklasa k dokončení těch obrázků k mé Abecedě již zoufám... Že mne již všecko to meškání a k tomu neurčení, kdy přece hotov býti obmýšlí, k netrpělivosti, ano již k omrzení přivedlo, on sám mi za

zlé pokládati nesmí,“ stěžuje si. „Tři neděle já již čekám na poslední na čisto vytištěný arch a dosud mi jej neposlal. Věru nepochopuji této nedbalosti příčinu.“ Trvalo ještě několik měsíců, než se situace vyřešila. **Česká abeceda** nakonec vyšla s vročením 1839.



Titulní stránka **České abecedy** s vročením 1839.

Pochvalné ohlasy

Cíle, který si Vinařický vytýčil, nakonec také dosáhl. Že jeho **Česká abeceda** skutečně umožňovala dětem naučit se číst zábavnějším a lehčím způsobem, to potvrdil Vinařickému z vlastní zkušenosti například i básník, historik a evangelický kněz Ján Kollár. Jeho pětiletá dcera Ludmila se naučila písmena z Vinařického **České abecedy** téměř sama. „Ačkoli proti mé

vůli, anť časné dítek učení nemiluji,“ dodával Kollár.

Také F. L. Čelakovský ocenil kvalitu **České abecedy** z vlastní zkušenosti rodiče, když „snadně a skoro hravě“ se z ní učil číst jeho syn. „Nenalézám, co by se [této knize] vytknouti dalo a opravití potřebno bylo,“ doplnil ještě Čelakovský svůj názor po opětovném prostudování knihy.

Recenzent Časopisu českého Museum vydání **České abecedy** s nadšením přivítal: „Dlouho touženo po fibuli [slabikáři] s obrázky, ejhle zde knížku žádoucí...“ Pochválil také uspořádání knihy, které „vyniká nad obyčejné slabikáře“ a usnadňuje učitelům vyučování a dětem pochopení.

Ačkoliv byla **Česká abeceda** v této recenzi i jinde označována jako „slabikář“, nebyla to učebnice určená pro školy.

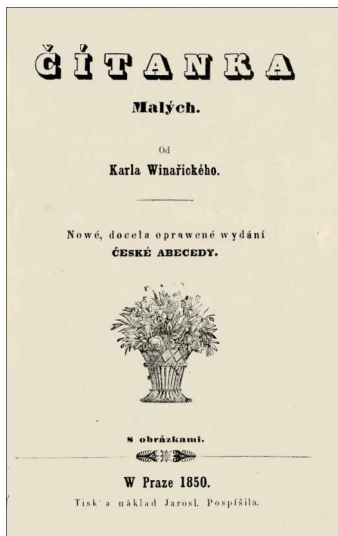
Nový školní slabikář

V době vydání **České abecedy** se ve školách povinně užívala slabikovací metoda popsaná výše. Učitelé, kteří se pokusili použít jinou metodu, mohli čelit trestu od školních úřadů. Autoři příruček a slabikářů založených na hláskování proto své publikace cílili na jiné než školní prostředí, a to buď na předškolní vyučování, nebo na domácí vyučování prostřednictvím domácích učitelů.

Z těchto důvodů také Vina-

řický svou Českou abecedu nezamýšlel jako školní slabikář. Sám se v předmluvě své knihy obrací k „*ctěným pánům rodičům a učitelům*“ s tím, že knížka je určena „*ku prvotnímu domácímu cvičení dítek, dříve než do školy vstoupí*“.

Revoluční rok 1848 přinesl řadu změn, některé i ve školství. Mimo jiné bylo učitelům povoleno užívat jakoukoliv vyučovací metodu, pokud povede k stanovenému cíli, tj. naučit děti předepsané dovednosti a znalosti.



Přepracované vydání České abecedy vyšlo v roce 1850 pod názvem **Čítanka malých**. Kvůli nedostatku školních slabikářů vhodných pro hláskovací metodu ministerstvo povolilo užívání České abecedy při školním vyučování.

Ve výuce čtení se velmi rychle začala prosazovat právě hláskovací metoda, avšak učitelé k ní zpočátku neměli vhodně slabikáře a museli učit podle

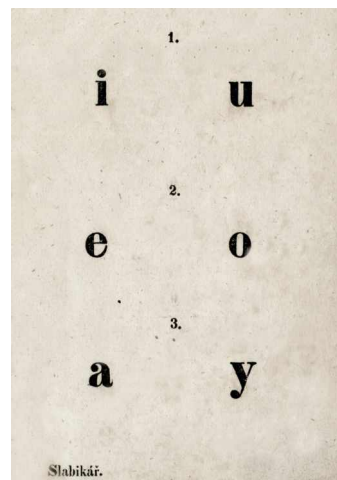
těch starých. Žádali proto, aby ministerstvo kultu a vyučování povolilo užívat ve školách některé již existující dětské knihy sestavené podle hláskovací metody. Byla mezi nimi také **Čítanka malých** z roku 1850 od K. A. Vinařického, což bylo vlastně nové přepracované vydání původní **České abecedy**.

Ministerstvo užívání oněch knih schválilo s tou výhradou, že toto povolení je dočasné a může být znovu odvoláno, „*až vydavatelství školních knih podobnými a snad lepšími bude opatřeno; totiž ... do zhotovení nového českého slabikáře a první čítanky, na nichž Moldavotýnský děkan nařízením ministeria vyučování již pracuje*“.

Oním moldavotýnským (Moldautein = Týn nad Vltavou) děkanem pověřeným sestavit nový slabikář byl právě Karel Alois Vinařický. V červenci 1851 Vinařický zaslal ministru školství Thunovi dopis potvrzující, že se úkolu ujme, a v říjnu téhož roku byly Vinařickému zaslány úřední pokyny k přípravě slabikáře. Zvláště byl žádán o „*katolický ráz*“ knihy, kterého se mělo dosáhnout například vložením krátkých náboženských článků a přidání modliteb.

Vinařický svůj rukopis upravil podle pokynů, na základě následných posudků školních úřadů a katolických

biskupů byly v slabikáři provedeny ještě některé další úpravy, načež byl slabikář schválen k zavedení do škol od roku 1853.



Úvodní stránka Vinařického slabikáře pro školy obsahuje samohlásky tištěné antikvou, na kterou přešly české učebnice po polovině 19. století.

Slabikář vyšel, jak bývalo tehdy zvykem, anonymně, bez udání autora na titulním listu. Pod svým jménem tak Vinařický vydal tituly, které pro školy určeny nebyly, zatímco na skutečném školním slabikáři se jeho jméno neobjevilo.

Poznámka: Pravopis a slovosled některých citátů z dobových textů byly v zájmu lepší čtivosti mírně upraveny, aby více odpovídaly současným zvyklostem psaní.

Všechny ilustrace pocházejí ze sbírek Muzea Komenského v Přerově.

Dokončení na následující straně.

V letošním roce si připomínáme také 105. výročí úmrtí Františka Slaměníka (1845–1919), učitele, ředitele přerovských škol, organizátora moravského školství a zakladatele přerovského Musea Komenského.

Ve svých Vzpomínkách starého učitele popisuje z vlastní zkušenosti jak slabikování, které zažil jako žák, tak hláskování, které zaváděl jako mladý učitel.

Slaměník nastoupil do první třídy roku 1851, ale v jeho škole se stále ještě používala při výuce čtení slabikovací metoda: „V čem tehdejší učitelé neznalostí svou učení zdržovali, byla neblahá metoda slabikovací,“ vzpomíná Slaměník. „První celý rok žáček školáček i nejvtipnější naučiv se abecedě musil slabikovati, neboť stará škola jinak čísti neučila. Teprve druhého roku byl naváděn: ‚Potichu si přeslabikuj a nahlas vyslov!‘ Hlavička bystrá ovšem brzy jakž takž



František Slaměník, pozdější zakladatel Musea Komenského v Přerově, jako mladý učitel dívčí hlavní školy v Kroměříži (výřez ze společné fotografie se žákyněmi).

četla, ale s většinou uvyklou slabikovati měl učitel pernou práci a jen s velikou námahou ze slabikantů činil čtenáře, při čemž mnozí přece se opozdili o celý rok, tak že teprve třetím rokem počínali čísti... Co dalo učitelů práci, než žáka pře-svědčil, že em – y – eš vysloví se myš, nebo es – u – dě čte se sud! Teprve r. 1854. [slabikář byl pro školy schválen roku 1853, pozn. autorky], kdy já již slabikáři unikl nadobro, vydán na methodě hláskovací založený ‚Slabikář a první čítanka pro katolické školy v císařství Rakouském‘ od K. Vinařického, ale náš pan rektor zůstal při methodě staré; žáci slabikovali dále.“

Když v roce 1863 začal Slaměník působit jako učitel v Kroměříži, vyučoval již pomocí hláskovací metody. Tam však výuku slabikováním vyžadovali zase rodiče, kteří se tímto způsobem kdysi sami učili číst: „Nezačal jsem, jak tehdy zvykem bylo, hned se slabikářem, aby se děti již prvního dne znalosti písmen doma mohly pochlubit, nýbrž přesně dle návodu Schmiedova seznamoval jsem žákyně s věcmi ve škole, jich okolím a hleděl si pilně všech cviků průpravných, aby se naučily mluvit, dříve než přistoupím ke vlastnímu učení ve slabikáři, což trvalo 14 dní, snad i déle.“

Ale brzy jsem dostával návštěvy před vyučováním, a starostliví tatínkové nebo maminky interellovali mne, proč neučím ve slabikáři. Nač prý jej dětem koupili? Proto prý děti svých do školy neposílají, aby tam místo učení mařily čas všelijakým zbytečným povídáním, co je v pravo, v levo, nahoře nebo dole.

Abych měl pokoj, začal jsem s hláskami. Dokud to byly samohlásky, bylo dobře, ale jakmile došlo na souhlásky, jež dle nové hláskovací metody bez pomocných samohlásek, tedy nikoli em, en, nýbrž ‘m, ‘n vyslovovány, bylo zase zle.

„Pane učiteli,‘ vytýkala mi panička z předměstí, Vy moje dítě neučíte slabikovati, jaké pak je to učení? Jak živa jsem neslyšela, že by se děti mohly naučit číst bez slabikování. Nebohé dítě moje dostalo až bití, když jsem je uslyšela vyřážeti ze sebe b ‘, p ‘, k ‘, i nechtěla jsem ani věřiti, když mi s pláčem tvrdilo, že to tak říkati musí.‘ – A neměl jsem pokoje, až se rodiče přesvědčili, že dítě jejich čte i bez slabikování.“

Petr Sehnálek

Zrada číhala na Žerotínově náměstí

MORAVSKÁ ROVNOST



Jaroslav Raška

Německý bezpečnostní aparát potírající v období okupace domácí protinacistické odbojové hnutí se vyznačoval mimořádnou efektivitou a současně i brutalitou. Není divu, že dokázal odhalovat jednotlivé odbojáře i celé skupiny a likvidovat tak i kompletní organizace nepoddaných vlastenců. Úspěšná ilegální práce vyžadovala odvahu, odhodlání, ale hlavně zkušenost a opatrnost. Bohužel ne vždy odbojáři dokázali dodržet základy konspirace a někdy bohužel dopomohla naivita a neopatrnost německému gestapu k úspěchu. Obzvláště pak, když svou roli sehrála i zrada. Takové okolnosti pak před 80 lety vedly k rozmetání místní buňky odbojové organizace Moravská rovnost.

Zatýkání a popravy prvního a druhého stanného práva na podzim 1941 a na jaře 1942 přerovský odboj tvrdě zasáhly. A další zdrcující údery následovaly i po zbytek roku 1942 i v průběhu roku následujícího. Celkem taky byly paralyzovány místní struktury organizací Obrany národa, Petičního výboru Věrní zůstaneme, Lvíce či ilegální KSČ. Došlo k přerušení vazeb a vzájemných spojení, a tím pádem i k vyřazení členů, kteří unikli zatčení. K prvním

pokusům o vybudování nových sítí došlo ještě v průběhu roku 1942, kdy na Přerovsku začala vznikat skupina napojená na jihomoravské ústředí komunistické organizace Moravská rovnost, která se zabývala převážně vydáváním a distribuováním stejnojmenných ilegálních novin. Ústřední postavou Moravské rovnosti byl člen Zemského vedení KSČ na Moravě Rudolf Rédr, jemuž se podařilo zapojit Kojetínsko prostřednictvím tamního zahradníka Jaroslava Rašky. Ten v Koje-

tíně a okolí vybudoval ústřední distribuční přepážku pro celý region, díky které se ilegální tiskoviny mohly šířit mezi další protiokupačně smýšlejícím občanům. Postupně se mu podařilo zapojit dvě desítky dalších spolupracovníků z řad zemědělců, živnostníků a dělníků bez ohledu na politickou příslušnost, kteří pak zajistili další šíření protiněmecké propagandy. Přes přerovského zahradníka Bohumila Hrabala se Raška seznámil ještě v roce 1942 se strojvůdcem Fran-

tiškem Bednaříkem, který byl před válkou členem vlastenecké branné organizace Národní garda. Ten pak následně vybudoval zdejší buňku Moravské rovnosti, do níž se postupně zapojilo několik desítek osob. Primárním úkolem členů organizace byla distribuce ilegálních tiskovin Moravská rovnost či Tribuna, za které od čtenářů vybírali dobrovolné příspěvky určené pro podporu obětí zatčených odbojářů. František Bednařík, který se už účastnil na dráze drobných sabotážních aktivit, se ukázal jako velmi agilní a do své skupiny zapojil železničáře, zaměstnance Optikotechny či studenty. Podle různých svědectví se k činnosti skupiny přidaly v průběhu roku 1943 vedle distribuce tisku a výběru finančních prostředků také plánování aktivit pro případ povstání, sabotáže i získávání zbraní, pro které byly nejlepší podmínky právě na přerovském nákladním nádraží – tzv. přednádraží, kde Bednařík pracoval. V té době se ale již organizace dostala do hledáčku gestapa.

Osudovým momentem, který nakonec vedl až ke zničení celé regionální organizace Moravské rovnosti, bylo seznámení studenta a blízkého Bednaříkova spolupracovníka Milana Šarmana se zaměstnancem Optikotechny Josefa Schuppa, který i přes



František Bednařík

to, že měl coby hazardní hráč karetních her ve městě špatnou pověst, si postupně dokázal získat mladíkovu důvěru a dostal nabídku k zapojení do ilegální organizace. Schupp byl bohužel ovšem konfidentem přerovského gestapa, jehož úředníkům předal ilegální tiskoviny od Šarmana. Ve snaze vyzvědět co nejvíce informací o skupině nařídil úředník přerovské slu-

žebny gestapa Gottlieb Loibner Schuppovi, aby přes Šarmana zařídil zapojení dalších „vlastenců“, které měli představovat a hrát jeho další konfidenti Šíma a Röder. V rámci své zpravodajské hry Loibner naváděl Schuppa, aby odbojáře vyprovokoval k razantnějším aktivitám, čímž chtěl celou síť postupně získat pod kontrolu gestapa. V průběhu léta 1943 pak Loibner dokonce zosnoval několik schůzek ilegalistů přímo v Schuppově bytě, při kterých byl pak sám přítomen ukryt ukryt pod postelí a pokoušel se tak získat další informace.

Další ze schůzek v Schuppově bytě ve druhém patře domu na Žerotínově náměstí 14, při níž byl Loibner opět ukryt pod postelí, se účastnil přímo již i vedoucí skupiny František Bednařík. Schuppovi se sice nepodařilo získat odpovědi na všechny navodné otázky, které mu Loibner



Zcela vlevo dům č. p. 14 na Žerotínově náměstí, ve kterém bydlel konfident gestapa Josef Schupp.

připravil, ale i tak získával představu o činnosti rozvětvené organizace, která se skládala z několika sekcí: vedle komunistické také železničářské a studentské. Podle údajů, které Schupp vyzvėděl od Šarmana s Bednařikem, měla čítat v regionu 800 až 1 000 osob (to se však jeví poněkud přehnaně). Z nich však gestapo znalo jen pár jmen, takže Loibnera konfidenty mělo čekat ještě hodně práce. Další akce proti Moravské rovnosti na Přerovsku ale narušilo Loibnerovo převelení do Olomouce a předání celého případu méně schopnému úředníkovi. Několik týdnů se tak v kauze nedělo nic a závěrečný úder gestapa pak odstartovala náhoda v podobě velkého záťahu německé kriminální policie proti pachatelům rozkrádání železničních zásilek v přerovském železničním uzlu. Počátkem listopadu totiž Němci zatkli několik desítek podezřelých z řad železničářů a mezi zatčenými se náhodou ocitl i strojvůdce Bednařík. Po několika dnech byl sice propuštěn, ale vzápětí si pro něj přišlo gestapo, které se rozhoupalo k vlastnímu zásahu. Během krátké doby na svobodě ovšem našťěstí dokázal varovat některé spolupracovníky, zlikvidovat kompromitující materiály a přesunout do jiného úkrytu vojenskou pušku.

Po Františku Bednaříkovi byl brzy zatčen i Milan Šarman a také další student Přemysl Vondra. Brutální výslechy zatčených na úřadovně gestapa v Máchově ulici u Michalova, kterou Přerované za okupace výstižně pojmenovali „dům hrůzy“, postupně vedly k dalším jménům. K doznání a zlomení zatčených u výslechů samozřejmě pomáhaly poznatky zjištěné od konfidenta Schuppa. Významný mezník představovalo zatčení Bohumila Hrabala dne 8. prosince, přes něhož se gestapo dostalo k identitě klíčové postavy organizace v celém středomoravském regionu Jaroslava Rašky. Týrání Bednaříka a Rašky postupně vedlo k dalším jménům odbojářů z Přerovska a Kojetínska, z nichž někteří byli opětně přinuceni prozradit své spolupracovníky. Dominovým efektem se pak v průběhu ledna a února podařilo přerovskému gestapu přijít na stopu téměř 50 členům organizace, kteří byli pozatýkáni a převezeni do věznice přerovského soudu, kde byli vězněni až do 14. února, kdy byli převezeni do Kounicových kolejí v Brně, kde je pak vyslyřchalo ještě i tamní gestapo. Koncem dubna byla celá skupina zatčených členů Moravské rovnosti převezena do tehdejší Vratislavi, kde čekala na soud. Jednotlivé soudní

procesy se uskutečnily v září a říjnu, přičemž Bednařík, Raška, další přerovský železničář Theodor Ondráček a rolník František Novák z Hrušky byli odsouzeni k smrti a popraveni na nářdvoři vratislavské věznice 24. ledna 1945. Ostatní obvinění pak byli odsouzeni k trestům v délce 4 až 10 let. Čtyři popravení ovšem nebyli jedinými oběťmi zrady konfidenta Schuppa, ale na následky věznění ještě zemřeli Vojtěch Hrbek, Bohumil Hrabal a František Kepřt z Přerova a také Antonín Dřimal s Karlem Tomaníkem z Kojetínska. Jak se odsouzení vraceli po osvobození domů, chtěli vědět, jak došlo k odhalení činnosti a velkému zatýkání, zvláště, když ve vězení Bednařík označil jako zřadce přímo Schuppa.

Spravedlnosti bylo učiněno zadost po osvobození, když byl Josef Schupp zatčen a pak 9. srpna 1946 odsouzen Mimořádným lidovým soudem v Olomouci k trestu smrti, který byl téhož dne vykonán. Trestu neušel ani gestapák Loibner, který Schuppovy aktivity proti Moravské rovnosti řídil. Za četné zločiny proti středomoravským vlastencům, mezi něž patřila i poprava zatčených účastníků Přerovského povstání v noci na 3. kvěťna na lazecké střelnici v Olomouci Černovíře, byl oběšen 7. ledna 1947.

Ne, ted' **ne!** ...Až jindy!

V minulých číslech Zpravodaje byla prezentována celá řada seriózních informací o kamenných sochách světců i dalších sakrálních památkách. Připomínka zvoleného světce či svěťce vždy směřovala k danému čtvrtletí a nejinak tomu bude i dnes, ovšem tentokrát s jistou dávkou recese, ironie či chcete-li, zlehčováním tématu. Nazval bych to prostě aprílovým příspěvkem.

Lubomír Vyňuchal

Název článku je rovněž názvem osmé písničky z první desky valašské kapely Mňága a Žďorp. Album „*Made in Valmez*“ s obrázkem plechovky na přebalu bylo natočeno roku 1991, přičemž materiál vznikl již v průběhu let osmdesátých. Tato sbírka „*veselých písniček o smutných věcech*“ dostala časem doslova kultovní status a i když zde odráží frontman kapely a výhradní textař Petr Fiala pocity své generace, stále oslovuje nové a nové ročníky. I dnešní mládežníci a teenageři, stejně jako tenkrát na koncertech, v hospodách i u táborových ohňů sborově pějí, že „*svět je jenom hodinový hotel*“ nebo se zkouší prokopat ven! Přitom v době vzniku písniček byli, jak se s oblibou říká, ještě „na houbách“. Doporučuji na You Tube vyhledat příslušný animovaný videoklip s chlapci v námořnických oblecích. A my se nyní zaměříme na text již v úvodu zmíněného hitu a budeme omílat onen nakažlivý refrén: „*Dnes ještě ne! Až jindy!... Tak kdy? Na svatýho Dyndy!*“



Petr Fiala a koncert kapely Mňága a Žďorp v přerovském klubu Teplo /2017/, foto: Lubomír Vyňuchal



Kalendář projdi tam a zpět

Ještě než se dostaneme k našemu „vybájenému“ světcovi, připomeneme i další podobné kulturní počiny. Svatý Dyndy se totiž dostal i do hledáčku další české kultovní kapely jménem Katapult. Píseň „*Na svatého Dyndy*“ z jejich rané tvorby (po r. 1975, hudba Oldřich Říha, text Pavel Puta), objevíte např. na albu z r. 2002 „*Hit album 3*“.

Na svatého Dyndy
Lidé si v tom libují
Že o svatém Dyndy
Splní prý, co slibují

Kalendář projdi tam a zpět
Letošní či ten co měl děd
Svatého Dyndy
Budeš hledat marně
Nebyl, není

Na svatého Dyndy
Není... řeknem to chce klid
Psát o svatém Dyndy
Špatný, špatný bude hit

Až budou slepice nosit čepice

Imaginární svatý muž neunikl ani pozornosti básníků a spisovatelů. Začneme románem francouzského prozaika Raymonda Queneaua z roku 1948 s originálním názvem Saint-Glinglin (česky poprvé vyšel r. 1967 pod názvem Svatý Bimbas). V dalším vydání (2006, Garamont) již název zní „*Na svatého Dyndy*“. Děj se odehrává ve fiktivním městě, v němž nikdy neprší a vrcholem roku zde bývá oslava svátku svatého Dyndy. Zlatým hřebem oslav je rozbíjení vzácného porcelánu a celý děj se točí kolem vzpoury synů proti otci, který je nejen hlavou rodiny, ale zároveň starostou města. Knihu bych doporučil všem milovníkům černého humoru.

„*Na svatýho Dyndy*“ je také název knihy vydané při příležitosti šedesátých narozenin básníka Jiřího Žáčka (2005, Albatros). Bohatě ilustrované dílo s obrázky Vratislava Hlavatého obsahuje průřez Žáčkovou tvorbou, má šest částí a je určeno pro všechny generace čtenářů. Básničku „*Kdy má svátek svatý Dyndy*“ obsahuje rovněž jeho starší knížka s názvem „*Vrabčí hnízdo: básničky pro kluky a děvčata*“ (1999, Euromedia Group). Jako prostředek básnické řeči je zde užita tzv. figura, resp. anafora:

*Až budou slepice nosit čepice,
až budou myši od kočky dostávat k svátku vánočky,
až budou želvy závodit v běhu se lvy,
až budou hrušky růst na jedli, aby se vevečky najedly,
až bude prase nosit cop a stromy hopsat hop hop hop,
až budou kapři zpívat árie o tom, jak poletí do Tramtárie,
až budou v létě Vánoce a ve dne tma a dneska bude jindy,
bude mít svátek svatý Dyndy.*

Ale pojďme tuhle kapitolku ukončit nejen vesele, ale také mezinárodně. Poslední tečkou bude dětská říkanka z knížky Jiřího Dědečka a Anety Žákové (ilustrace) s názvem „*Pozval Tatar tatarku*“ (Praha 2022, nakl. Limonádový Joe). U říkanky „*Indové*“ najdete dokonce obrázek našeho světce.

*Na svatého Dyndy
pozvali jsme Indy
ale měli pindy
že prý přijdou jindy*

Patron brzkého očekávání

Recesisté samozřejmě vědí, že svatý Dyndy (též svatý Dindius, Heilige Tzynta, Santo Bimbas) má svátek 30. února, blahoslaven byl 18. dubna 1951 v Paříži a svatořečen 1. listopadu 1993 v Bruselu. Je patronem brzkého očekávání, Evropské unie, českého úřednictva, bulvárních novinářů, advokátů a lidí, kteří úmyslně nemají trvalé bydliště.

Známá je také forma jména světce s měkkým „i“, kterou naleznete již v Jungmannově slovníku u hesla Did (Na swatého Dindy, co nebude nikdy). Dle Jungmanna vychází toto jméno z praslovanského jména Did, což byl bůh lásky u starých Slovanů, syn Lady a bratr Lelůw. U nás známe ještě další varianty (svatý Jindy a svatý Nikdy), ovšem vždy se jedná o stejného patrona. I náš oceňovaný básník Karel Šiktanc (1928–2021) měl ve své tvorbě báseň s názvem „*Noc na svatého Nikdy*“.

Až naprší a uschne

Nutno podotknout, že i kolem nás chodí celá řada jedinců s příjmením Dynda či Dinda, ovšem jakákoliv souvislost s naším světcem není prokázána, resp. s ním vůbec nesouvisí. Za všechny bych zmínil alespoň religionistu a slavistu, Mgr. Jiřího Dyndu, Ph.D., který působí na Slovanském ústavu AV ČR a na Filozofické fakultě UK. Jiří Dynda je autorem celé řady popularizačních článků, studií i knih a odborně se zaměřuje především na předkřesťanské náboženství Slovanů a další stará náboženství Evropy. Nedávno jsem na něj narazil i v naší muzejní knihovně, konkrétně se jednalo o titul s názvem „*Staré baby: Ženy a čas ve středověké Evropě*“ (2020, NLN), jehož byl spoluautorem. A víte, že slůvkem „dyndy“ se dříve označoval na Jihlavsku a na Moravském Horácku a Podhorácku smyčcový lidový hudební nástroj dlabaný do dřeva, jakési primitivní housle (občas se dnes

tento výraz vyskytuje také v křížovkách). Nutno podotknout, že se jednalo spíše o hantlivý název pro tzv. skřípky, nástroj o třech strunách, které byly vyráběny z ovčích střívek. Vznikl kolem roku 1800, aby nahradil venkovanům drahé „městské“ housle. Typický pro ně byl drnčivý, skřípající až pronikavý zvuk, neboť hlavním požadavkem byla jejich hlasitost, resp. aby se při hudební produkci dalo především tancovat.

Také mě zprvu vrtalo hlavou, zda se náhodou nemá používat v prvním pádu tvar „Dynda“, ale veškerá literatura uvádí pro všechny pády podobu „Dyndy“. A jelikož je čeština bohatá na různé slangové výrazy, jistě vás napadlo také slůvko „dyndat“. To se dá nahradit např. označením škemrat, mámit, úpěnlivě žadonit, prosit, loudit či žebrot. Ostatně i pro ono pokračování pseudopranoistiky „...co nebude nikdy!“ existuje celá řada dalších podobných úsloví, ostatně co národ, to jiná varianta. Z celé řady možností tedy na ukázkou vyberu jiná synonyma: „Až naprší a uschne. Až opadá listí z dubu. Až půjde žid z pouti. Až bude mít prase křídla. Až kohout snese vejce“. Zbývá už jen dalším českým pořeckadem připomenout druhého vymyšleného světce: „Seje na svatého Moha“.

Situace vlka

Na chvílku zabrousíme také do světa české kinematografie. Naše televizní obrazovky v loňském roce ovládala detektivní minisérie „Zákony vlka“ v hlavní roli s charismatickým Stanislavem Majerem. Náš zájem ovšem bude směřovat k filmu s podobným názvem „Situace vlka“, který najdete např. ve filmografii dalšího charismatického herce, Ondřeje Vetchého, který se zde představil v roli zlatokopa Patricka McGilla, s přezdívkou Dyndy. Film natáčel v letech 1994–1995 režisér Jan Schmidt (1934–2019) podle scénáře Pavla Juráčka (1935–1989). Inspirací

pro tento drsný příběh z časů zlaté horečky na Aljašce byla westernová povídka „Neočekávané“ z pera Jacka Londona. Jistou souvislost se svatým Dyndy má rovněž fakt, že tento film naprostá většina lidí nikdy neviděla, vlastně ani nemohla, neboť nebyl dokončen. Pět let po první klapce se o to pokusil kameraman filmu a režisér F. A. Brabec, ale i tento pokus nakonec ztroskotál. A tak veškerý natočený materiál zůstal pohřben v archivu a stejně tak nebyl prezentován ani filmový plakát s hercem Jurajem Kukurou v kožené vestě s trásněmi. Samotná filmová povídka „Situace vlka“, zpracovaná Pavlem Juráčkem, tak vyšla roku 2015 alespoň knižně, a to u příležitosti jeho nedožitých 80. narozenin, přičemž nakladatelem byla Knihovna Václava Havla.

Na samotě u lesa

Neznám snad člověka, kterému by se nelíbil Český Krumlov. Nedaleko místa zapsaného v seznamu UNESCO se tyčí v Blanském lese hora Kleť a pod ní najdete obec Nová Ves. Zde se nachází chaloupka „U svatého Dyndy“ s kapacitou 6 osob. Majitelé v ní nabízejí celoroční ubytování „na samotě u lesa“, ať už zde budete chtít strávit víkend či delší dovolenou. Tak kdy vyrazíte?

Zjevení svatého Dyndy na Helfštýně

Vždy se snažím, aby texty článků byly doplněny pokud možno autorskými fotografiemi. V tomto konkrétním případě se musím přiznat, že u prvotního nápadu k zpracování textu stály právě pořízené fotografie. No ruku na srdce: „Viděli jste snad někde sošku či obrázek svatého Dyndy?“ Náš první snímek se týká štukové sošky, kterou najdete v nice nad okny jednoho z domků na návsi obce Holštejn v Moravském krasu. Těch výklenků je tady více, např. ten sousední zdobí busta věhlasného cestovatele a dobrodruha Jana



Holštejn, štukový reliéf svatého Dyndy

Eskymo Welzla. Pár desítek metrů od návsi doporučím k návštěvě vyhlášený hostinec „Pod Hradem“ se skvělou domácí kuchyní a malovanými erby na stěnách. Mimochodem kousek za obcí, na osamělém skalním vápencovém suku, najdete rozsáhlou zříceninu samotného hradu Holštejn, založeného již r. 1278. V nitru skály se navíc ukrývá rozsáhlá jeskyně zvaná Hladomorna (hlavní prostor se vstupem na úpatí skály o rozměrech 35 x 25 x 17 m byl s hradem spojen úzkým skalním komínem). Za zmínku stojí také fakt, že na znaku obce najdete hrad, skálu i jeskyni.

Další fotografie byly pořízeny v srpnu loňského roku na hradě Helfštýn. Kovářská plastika světce s berličkou a vyplazeným jazyčkem má název „Svatý Dyndy“. Pochází z dílny uměleckého kováře, pasíře, keramika i mistra odborného výcviku na pražské Střední škole uměleckých řemesel, Tomáše

Havránka (53). Ten svoji volnou tvorbu prezentuje od roku 1996 také na výstavách. Mimo to tíhne i k rekonstrukcím a obnově památek, spolupracuje s dalšími výtvarníky, sochaři i architekty při realizaci současných interiérů i exteriérů. Mimo jiné spolupracoval například na restaurování Schnirchovy jezdecké sochy Jiřího z Poděbrad (byla vytvořena z tepaných měděných plátů na železné kostře v r. 1891) či gotických kovaných dveří na zámku v Poděbradech.

Kolem jeho plastiky jsem na druhém nádvoří hradu Helfštýn, na travnatém plácku interně nazývaném Wimbledon, zaznamenal mnoho usměvavých tváří. Řada jeho kolegů a především pobavených návštěvníků nedolala a fotila nejen samotný objekt postavený na vysokém soklu, ale byl jsem svědkem vzniku celé řady selfíček.

Dokončení na následující straně.



Tomáš Havránek, sv. Dyndy. Helfštýn 2023.

Ono se opravdu jen tak nepoštěstí potkat na mezinárodním setkání uměleckých kovářů postavičku svatého Dyndy. Viděl jsem například mladíka, který u sošky fotil svou dívku. Hned jsem si škodolibě obrázek představil a u oné dívky doplnil komiksovou bublinu s otázkou: „Vezmeš si mě?“ Ostatně především pánové by mohli zavzpomínat, kolikrát již slyšeli onu „mňágovskou“ odpověď.

Tu připomínku si prostě neodpustím...

Chtěl jsem tě jenom pohladit,
na patričních místech pravda trochu
přitlačit,
ale hned jsem to uslyšel,
a hádejte co... no přeci...

Příroda rukou krajčářky

Od 17. ledna do konce února je v ORNIS k vidění něžná krása kraje zachycujících motivy přírody. Zájmový kroužek „Ručně paličkované krajky“ pod vedením paní Jitky Hanákové při SVČ ATLAS a BIOS v Přerově vystavuje v Ornitologické stanici podruhé.

Jana Syryčanská

Poprve to bylo v roce 2006 na výstavě nazvané „Ptáci v nitce“. Již název letošní výstavy „Příroda rukou krajčářky“ předeseílá, že se jedná o zajímavé zpracování krajky. Způsob paličkování krajky se nemění, jen spojení s různými přírodními materiály a práce s nimi jsou v dnešní době nové. Už to nejsou jen bílé dečky, límečky, krajka na kapesníčku či oděvu. Podle toho, jak krajčářka vnímá své okolí, je zde k vidění krajka propojená se dřevem, kůrou, polodrahokamy, keramikou, krajka z drátu, krajka a fotografie. Je to krajka obrazová nebo dekorativní a hýří všemi barvami.

Pro představu s čím a jak se krajka tvoří, jsou vystaveny i pracovní pomůcky a také ukázka od návrhu až po hotovou realizaci. Vystavené práce krajčářky zhotovily podle vlastních nebo převzatých návrhů. Zveme Vás tedy na výstavu plnou rostlin, hmyzu, ptáků – prostě na procházku „přírodou rukou krajčářky“.

V průběhu výstavy budou krajčářky dvakrát po dobu celého dne, předvádět své řemeslo. Pro děti ORNIS připravil dvě tvořivé dílničky v době jarních prázdnin a celé třídy dětí ze základních i mateřských škol se mohou přihlásit na program s názvem „Od nitky ke kraje“. V něm si zopakují postup výroby nití, látky a oděvu až k jeho zdobení krajkou a také si odnesou jednoduchý výrobek.



KALENDÁRIUM MUZEA

4. 1. – 31. 3. 2024 Rok v přírodě. Výukové obrazy ze sbírky MKP. Výstava výběru školních obrazů na téma „Rok v přírodě“. Chodba v II. patře přerovského zámku. V rámci vstupného do stálých expozic nebo samostatně 20/10 Kč. Zámek Přerov.

15. 1. Jak se daří ptákům ve městě. Vyhlášení výzvy pro veřejnost – začátek zasílání výtvarných prací a fotografií do přehlídky. ORNIS.

16. 1. od 17.00 vernisáž výstav „Příroda rukou krajkářky“ a „Kvetoucí zahrada“. Vernisáž dvou výstav a vyhlášení vítězů výtvarné soutěže pro děti. ORNIS.

17. 1. Tvoříme v muzeu: zimní krajina. Tvořivé odpoledne pro malé i velké; nový rok začneme experimenty s modrým inkoustem, zmizíkem, hrubozrnnou solí a tuší. Vševedárna přerovského zámku, 15–17 hodin (poslední vstup je možný v 16.30), vstupné 40 Kč.

17. 1. – 29. 2. 2024 Příroda rukou krajkářky. Výstava motivů přírody v paličkované kraje. ORNIS. Vstupné 40/20 Kč.

17. 1. – 31. 3. 2024 „Kvetoucí zahrada“. Výstava prací okresního kola výtvarné soutěže pro děti.

18. 1. od 17.00 „Teď je železný věk...“ Doba halštatská v srdci Moravy. Slavnostní zahájení výstavy o lidu a kultuře doby železné. Jako hudební host vystoupí Seán Barry s keltskou harfou. Zájemci budou moci ochutnat unikátní pravěký nápoj. Přerovský zámek.

18. 1. od 17.00 Ptactvo Česka. Přednáška ornitologa Josefa Chytila. ORNIS. Vstupné 40 Kč.

20. 1. Návštěva u přerovských bobrů. Výprava za zimujícími bobry na Malých Lagunách. Odchod v 9 hodin od budovy ORNIS. Vstupné 40 Kč.

23. 1. UZAVŘENÍ MUZEA. Z technických důvodů je v tento den přerovský zámek uzavřen veřejnosti.

25. 1. Ukázka paličkování ve výstavě Příroda rukou krajkářky. Živá ukázka krajkářského řemesla; od 10 do 16 hodin v rámci prohlídky výstavy.

30. 1. Ptačí budky. Dílna na výrobu ptačích budek (sýkorníků) ze stavebnic. Přihlášky do 29. 1. 2024 na ornis@perovmuzeum.cz nebo 581 219 910. Počet míst je omezený. Od 16.30 hodin v budově ORNIS. Vstupné 200 Kč za stavebnici.

6. a 7. 2. Jarní swap. Výměnný bazar jarního oblečení. Úterý a středa od 9:00 do 17:00. ORNIS, vstupné 40 Kč.

13. – 16. 2. Jarní prázdniny v muzeu: keltské motivy. Kreativní workshop pro děti i dospělé k výstavě „Teď je železný věk...“ Doba halštatská v srdci Moravy. Tvoření dekorací s keltskými motivy formou tzv. volného ateliéru. Čtyři stanoviště, čtyři různé výtvarné techniky. Vševedárna přerovského zámku, vždy 9–12 a 13–16:30 hodin. Ke vstupnému na výstavu „Teď je železný věk...“ zdarma, samostatně 40 Kč/osoba.

13. 2. a 15. 2. 2024 Ruce plné nití. Prázdninová tvořivá dílna pro děti, výroba drobných výrobků z nití. Od 9 hodin, v budově ORNIS, výstavní sál. Vstupné 40 Kč.

20. 2. od 17.00 Kůň v pravěku – Společník na cestě (pre)historií. Přednáška archeoložky Mgr. Zuzany Golec Mírové, doprovodná akce k výstavě „Teď je železný věk...“ Vševedárna přerovského zámku, vstupné 40 Kč.

22. 2. Ukázka paličkování ve výstavě Příroda rukou krajkářky. Celodenní přítomnost krajkářek ve výstavě a předvádění paličkování. Od 10.00 – 16.00 hodin. ORNIS.

22. 2. od 17.00 Vernisáž výstav Kdo je Noe? a Katolická liturgie v obrazech. Slavnostní zahájení dvojice výstav školních obrazů ze sbírky MKP. Jako hudební host vystoupí pěvecký sbor ADD Gospel Přerov. Přerovský zámek.

2. 3. Helfstýn od sklepa po půdu. Mimořádná kastelánská prohlídka hradu včetně míst, kam se běžní návštěvníci nedostanou. Rezervace nutná, více informací na webu: <https://helfstyn.cz/>

5. 3. od 17.00 Společnost doby halštatské na Moravě. Přednáška doc. Mgr. Martina Golce, Ph.D., doprovodná akce k výstavě „Teď je železný věk...“ Vševedárna přerovského zámku, vstupné 40 Kč.

7. 3. od 17.00 Proč nemají ptáci rádi přírodu? Proč se stěhují do měst? Přednáška Tomáše Grima na téma ptáci ve městě. ORNIS. Vstupné 40 Kč.

20. 3. Tvoříme v muzeu: jarní potěšení. Tvořivé odpoledne pro malé i velké; připravíme si vlastnoručně zdobený květináč s osením a další jarní dekorace. Vševedárna přerovského zámku, 15–17 hodin (poslední vstup je možný v 16.30), vstupné 40 Kč.

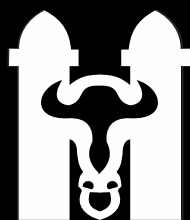
21. 3. Hmyzí domky. Dílna na výrobu hmyzích domků. Přihlášky do 20. 3. 2024 na ornis@perovmuzeum.cz nebo 581 219 910. Počet míst je omezený. Od 16 hodin v budově ORNIS. Vstupné 200 Kč.

29. 3. – 1. 4. 2024 Velikonoce na hradě. Doprovodný program k velikonočním svátkům. Vstupné: 150/80 Kč, děti do 6 let věku zdarma. Hrad Helfstýn.



KULTURA PŘEROVA

leden–březen 2024



Přerovský masopust tentokrát i s trhy na náměstí

Smrtka, slamák, medvěd s medvěďárem nebo stárek se stárkou už neodmyslitelně patří k přerovskému masopustu. Masky vyrazí na obchůzku městem 10. února, novinkou v programu jsou letos poprvé masopustní trhy na náměstí TGM.

Období masopustu v Přerově už tradičně zahajuje Folklorní soubor Haná Přerov se spolkem Cukrle masopustní obchůzkou. Masky do ulic vyrazí i letos a přidat se k nim může každý, kdo chce zažít ulice města trochu jinak a netradičně.

Aby mohly masky vyrazit, musí jim primátor předat masopustní právo, kterým maškary symbolicky přebírají vládu nad městem. Předání masopustního práva proběhne před přerovskou radnicí na náměstí TGM 10. února v 9 hodin.

Odtud pak masky vyrazí na faru, k pasáži a odtud Jiráskovou ulicí přes Wilsonovu až do ulice Na Marku. Po cestě se zastaví u těch hospodářů a hospodyň, které maskám otevrou dveře a většínou také nabídnou malé občerstvení. Celou masopustní chasu doprovází také muzikanti z cimbálové muziky Okybača.

Masopust letos poprvé zpestří masopustní trhy na náměstí

Program na náměstí letos poprvé také doplní zimní masopustní trhy, které spolu s FS Haná a spolkem Cukrle pořádá město Přerov a Agrární komora Olomouckého kraje. Stánky na náměstí zastihnete od 8 do 13 hodin.

Některé z masek jsou staré více než 18 století

„Masopust je obdobím mezi Vánocemi a postní dobou předveřlíkonoční, který průvod masek pravidelně zakončuje,“ říká Magda Barboříková, která prů-



vod doprovází v masce smrtky s kosou. „Každá z masek v průvodu má svůj význam. Moje maska smrtky symbolizuje konec zimy, ale je taky symbolickým přechodem mezi maskami z našeho světa, jako je řezník nebo medvěd, a světa bájeného, kam patří vodník, slamák nebo víla.“

Masopust se v různých obměnách slaví téměř po celém světě. Mezi tradiční masky u nás patří nejen smrtka, ale také třeba medvěd s medvěďárem. Právě jejich masky patří mezi ty nejstarší, jaké se na českých vesnicích objevovaly už od 6. století. Kromě toho, že spoutaný medvěd symbolizoval končící zimu a přivolaával brzké jaro, byl také symbolem plodnosti, se kterým si každá hospodyně rozhodně musela zatančit. Někde měl medvěd kožíšek, jinde masku tvořil kostým ze stébel slámy nebo z hrachoviny. Medvědí maska tak byla předobrazem dnešních masek slamáků neboli slamených. Mezi maskami nesmí chybět ani kominík, kobyla, bá-

ba s nuší, která symbolizuje naše předky, nebo cikánky, která prý svým tancem každého omladí.

„V minulých letech masopustní průvod vycházel z ulice U Bečvy, letos ale půjdeme na náměstí i z něj po Velké Dlážce, kde se k nám mohou lidé přidat,“ upřesňuje ještě trasu masopustního průvodu smrtka Magda Barboříková.



Jaký bude letošní start v Městském domě?

Program nabídne všechny žánry i formy a potěší různé věkové kategorie návštěvníků.

Pro příznivce rockové muziky organizujeme projekty **Pop Rock Show** s Moravskou filharmonií nebo peprnou **Partičku na vzduchu** v úterý 23. ledna. Vedle koncertů dvou vynikajících hudebních uskupení - Moravského klavírního tria a Moravské filharmonie Olomouc je pamatováno i na malé návštěvníky Městského domu v Přerově. Proto na ně hned v lednu čeká **Zábavný karneval s Eliškou a Tomem**. „Karneval pod taktovkou Elišky Novákové potrvá dvě hodiny a dětem nabídne zpívání s písničkami Pavla Nováka, soutěže, tančení a na konci balónkovou a bublinovou mini diskotéku. V každém případě myslíme hned od začátku roku v rámci naší nabídky programů i na děti,“ potvrzuje Pavel Ondrůj. Karneval je plánován na pátek 20. ledna.

Máte chuť se rozesmát až k slzám? Přijďte se podívat na slavnou one man show o tom, co dělá muže mužem a ženu ženou, o rozdílech mezi oběma pohlavími, o lásce, partnerství a vtipně utaněných kvalitách obou pohlaví.

To vše najdete v představení **Calveman** autora Roba Beckera, které budete mít možnost vidět v úterý 6. února v 19 hodin. V režii Patrika Hartla budou hlavní roli alternovat Jan Holík nebo Jakub Slach.

Únor se ponese v duchu tradičně vrcholící plesové sezóny. Mezi školními maturitními plesy vyniká jeden odlišný, a sice ples Klubu amerického fotbalu Mammothů Přerov v sobotu 17. února. Třetí měsíc letošního roku v Měšťáku startuje oblíbeným formátem, a sice divadelní komedií. „Pro příznivce divadla tu máme v neděli 5. března francouzskou komedii **Příbuzné si nevybíráme**. Děj se točí kolem tématu, že rodinnou oslavu dokonale okoření příchod mladé vyzývavé sekretářky,“ láká na příslib dobré zábavy Pavel Ondrůj. Jedovaté narážky a trefně mířené odpovědi místy připomínají tenisovou výměnu míčků. Díky hereckému obsazení, brilantním dialogům a situačním zvrátům nabízí komedie nevědní divadelní zážitek. Na jevišti budou v alternativě zářit Svatopluk Skopal, Mar-

tin Zahálka, Václav Vydra, Jan Čenský, Lenka Skopalová, Jana Boušková, Nicole Eva Janoušková, Simona Postlerová nebo Lenka Zahradnická.

Petr Hapka a jeho potměšilí hosté je název pořadu, na který se mohou zájemci těšit v pondělí 13. března. Koncert mapuje hudební tvorbu Petra Hapky. Připomene nejen ranou písňovou tvorbu pro Hanu Hegerovou, ale také jeho spolupráci s největším tvůrčím partnerem Michalem Horáčkem. Během večera zazní i filmové melodie. Ke spolupráci jsou přizvané osobnosti, které Hapkovy písně interpretovaly v jeho posledním velkém projektu Kudykam. V alternacích vystoupí Kateřina Marie Tichá, Petra Hřebíčková, Hana Holíšová, Lenka Nová, Dušan Kollár, Jan Sklenář, Xavier Baumaxa, Naďa Válová, Jana Lota a další. Zpěváky doprovodí orchestr sólistů.



Albrecht z Valdštejna – zemský škůdce Markrabství moravského

Albrecht z Valdštejna patří bezsporně k nejpozoruhodnějším postavám bělohorského a pobělohorského období svým významem daleko přesahující rámec českých dějin. Tento generálissimus byl mnohými obdivován, veleben, dalšími zatracován a nenáviděn – v každém případě však panuje shoda, že se jedná o postavu více než kontro-

verzní. Pro Moravu má však Valdštejn zcela jednoznačné pojmenování: dobrodruh, zrádce, vrah, zemský škůdce, krutá vrchnost. V Českém království po něm přece jen zůstalo plno architektonických skvostů, v Markrabství moravském jen hořkost, pláč a nenávisť. Přesto Albrechta z Valdštejna nelze z moravské historie jen tak od-

sunout. Na své přednášce tuto osobnost přiblíží vyškovský historik a spisovatel Josef Špidla.

Přednáška se uskuteční 22. února 2024 od 17.00 hodin v přednáškové místnosti hlavní budovy knihovny na Žerotínově nám. 36 (nutná rezervace místa).

Spolusetkávání v Přerově



Adventní čas je pro klienty denního stacionáře Spolusetkávání Přerov nejen symbolickým zakončením celého roku, ale také příležitostí, jak potěšit své blízké ručně vyrobenými dárky.

Stacionář pro lidi s mentálním handicapem v Kosmákově ulici oslaví v příštím roce už 30 let své existence. Za tu dobu došlo hlavně k výraznému posunu v systému poskytování sociálních služeb, a také výrobky, které v rukou klientů vznikají v rámci různých dílen, jsou už zcela jiné. Postupně se všichni naučili, jak produkty co nejlépe přivést k pěknému výsledku.

Velmi si vážíme spolupráce s Muzeem Komenského v Přerově, uživatelé jsou velmi hrdí, že jejich keramičtí mamuti nebo tašky a skleněné dekorace s motivem města mají úspěch, a turisté navštěvující přerovský zámek si je pravidelně odnášejí jako suvenýr.

V adventním čase uživatelé dál prezentovali své výrobky na řadě vánočních výstav. Největší z nich byla v Jiráskově ulici s laskavou podporou majitelky PetKafé – útulné kavárny v centru města. Také zaměstnanci a vedení místního podniku Meopta nás potěšili svou přízní, v rámci „Punchování“ přispěli na provoz stacionáře významnou částkou. Sami klienti podpořili konání menších výstav v obcích, kde bydlí, takto se realizovaly výstavy např. v Lazníkách nebo Oseku nad Bečvou.

Uživatelé i personál Spolusetkávání Přerov by rádi touto cestou znovu poděkovali všem, jejichž přízní se těší. Je to velmi hezké povzbuzení do další práce.

**Spolusetkávání Přerov, z.ú.,
Kosmáková 2324/46, 75002 Přerov
www.spolusetkavaniprerov.cz
e-mail: spolusetkavaniprerov@seznam.cz**

KNIHOVNA JE ZDE PRO VÁS

25. 1. – 8. 2. Háčkování pro začátečníky. Kurz háčkování pro úplné začátečníky, učebna MěK, Žerotínovo nám. 36, každý čtvrtek od 16.30 do 19.00 (jen pro předem přihlášené).

31. 1. v 9.00, Proč nosit dítě v šátku a jak na to. Přednáška Sarah Pekařové v rámci projektu Bookstart – S knížkou do života, MěK, Palackého 1 (nutná rezervace).

31. 1. v 17.00, 20 000 km z Česka do Himaláje. Cestovatelská beseda s Janem Rendlem, Ministerstvo zemědělství ČR v Přerově, Wurmova 2, od 17.00.

3. 2. a 17. 2. Sobotní odpolední program pro dětské čtenáře, MěK, Palackého 1, od 14.00 do 17.00.

15. 2. a 16. 2. Prodej vyřezaných knih a časopisů, MěK, Žerotínovo nám. 36, od 8.00 do 17.00 hod.

22. 2. v 17.00 Albrecht z Valdštejna. Přednáška Josefa Špidly, MěK, Žerotínovo nám. 36.

28. 2. v 17.00 Madeira, ostrov věčného jara. Cestovatelská beseda s Petrem Nazarovem, Ministerstvo zemědělství ČR v Přerově, Wurmova 2.

2. 3. a 16. 3. Sobotní odpolední program pro dětské čtenáře, MěK, Palackého 1, od 14.00 do 17.00 hod.

5. 3. – 19. 3. Háčkování pro děti (11–15 let). Kurz háčkování pro úplné začátečníky, MěK, Palackého 1, každé úterý od 15.00 do 17.00 hod. (jen pro předem přihlášené)

14. 3. a 15. 3. Prodej vyřezaných knih a časopisů, MěK, Žerotínovo nám. 36, od 8.00 do 17.00 hod.

22. 3. 18.00 Noc s Andersem. Zábavný program a nocování dětí v knihovně, MěK, Palackého 1 (jen pro předem přihlášené).

27. 3. 17.00 Na kole a s padákem přes střední Ameriku. Cestovatelská beseda s Tadeášem Šimou, Ministerstvo zemědělství ČR v Přerově, Wurmova 2.

Toulavý autobus letos zamíří do jižních Čech

Zlínská pobočka Klubu Augusta Sedláčka, která sdružuje i obdivovatele památek a starých hradů z Přerova, pořádá pro své členy a samozřejmě také širší veřejnost tradiční jarní zájezd.

Akce se odehraje v termínu od 4. do 8. května 2024, přičemž oblastí našeho zájmu tentokrát bude okolí Českých Budějovic a Českého Krumlova. Navštívíme mj. například hrad Dívčí kámen, hrad na Malši, tvrz Tichá i vybrané sakrální památky. Ubytování zajištěno ve Zlaté Koruně, kde bude s velkou pravděpodobností domluveno i stravování formou polopenze. V případě zájmu napište na e-mail: vynuchal@prerovmuzeum.cz.

Po vyhotovení předběžného itineráře ve spolupráci s hlavním organizátorem zájezdu, Ing. Radovanem Koplíkem, vám bude spolu s podrobnějšími infor-



macemi elektronicky zaslána rovněž přihláška.

Vyjíždí se 4. 5. 2024 v 5.00 hod.

ze Zlína, parkoviště pod Sportovní halou, další sběrné místo v Brně.

Věra Kovářová: Nejen modrá je dobrá

Na grafiky, kresby a koláže přerovské rodačky Věry Kovářové-Hučínové se mohou v novém roce těšit všichni umění milovní příznivci Galerie města Přerova. Grafička Kovářová tam v lednu představí novou výstavu *Nejen modrá je dobrá*.

Věra Kovářová-Hučínová studovala výtvarný obor na Pedagogické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci v letech 1970-1974 u profesorů Jalůvky, Jemelkové a Ruska. Od roku 1980 se věnuje svobodnému povolání, konkrétně volné, užité a propagační grafice. Je členkou výtvarné skupiny Střet 2001 a Unie výtvarných umělců Olomoucka. Žije a pracuje v Rejcharčicích u Šumperka. Grafiky Věry Kovářové budou v Přerově k vidění do 11. února, poté je vystřídá počítačová grafika olomouckého výtvarníka Oldřicha Šnábla. „Březen pak nabídne představení knižní tvorby olomoucké spisovatelky Kamily Holáskové a fotografií Jindřicha Štreita, a sice soubor, jímž ilustroval právě některé spisovatelčiny kriminální příběhy,“ odhalila další plány vedoucí galerie města Přerova Lada Galová.



20 000 kilometrů z Česka do pákistánského Himaláje

Kalašnikov, raketomety a teroristi. Nekonečné pouště, himalájské osmitisícovky i starobylá perská města. Opium na ulicích, – černý trh s alkoholem i bezbřehá pohostinnost. Zoufalství, nadšení a neuvěřitelná dobrota lidí.

Nejen o tom bude vyprávět cestovatel Jan Rendl na své lednové přednášce o cestě do jedné z nejnebezpečnějších zemí světa – Pákistánu, ve třicet let staré a téměř nepojízdné hromaděšrotu.

Jan Rendl je cestovatel, spisovatel a extrémní sportovec. Je autorem několika cestopisů o pěších dobrodružstvích po celém světě. Za sebou má více než 200 přednášek pro veřejnost, ale i školy. Procestoval přes šedesát zemí světa, převážně pěšky. Jako první Čech například přešel pěšky Jižní Ameriku či v rekordním čase necelých 39 dní obešel Československo s plnou polní. Jeho cesty jsou plné bizarních a vtip-



ných zážitků, o kterých poutavě vypráví při svých přednáškách. O své cestě do pákistánského Himaláje povypráví přerov-

ským posluchačům ve středu 31. ledna 2024 od 17.00 hodin v sále Ministerstva zemědělství ČR na Wurmově ul. 2.

Dlažka chystá hudební lahůdky i tradiční ples

Milovníci kvalitní hudby, ale i tance si na své přijdou hned z kraje roku. Stačí k tomu návštěva přerovského Klubu Teplo na některé z nabízených programů Dlažky.

25. ledna se od 19.30 čeká na všechny zájemce **Tomáš Novák s kapelou**. Talentovaného syna přerovské hudební legendy Pavla Nováka a jeho ženy Olgy netřeba představovat. Těšit se můžeme nejen na Tomášovu vlastní tvorbu, ale i na písně z repertoáru jeho otce. Za necelý měsíc na to, 21. února se od 19.30 opět objeví **Some-day Orchestra**, a pokud si chcete dobře zatancovat a pobavit se, napište si do diářů datum 16. března. V 19.00 totiž startuje tradiční oblíbený **Ples**

Dlažky. A kdo se bude starat o vaši zábavu? Milovníci dobrého rocku se jistě usadí ve Velkém sále klubu Teplo, kde až do jedné hodiny po půlnoci bude hrát Vyjetej Volej, zatímco příznivci folklóru již ví, že na ně, jako každý rok, v Malém sále čeká přerovská cimbálová kapela Primáš. Pořád málo? Tak vzhůru dolů do Podzemí na DJ Vači.

Plesová sezóna za námi a už tu máme jaro! A jak si užít první jarní den? Jednoznačně s dobrou hudbou! 21. března pro vás



hraje Ondřej Fencel a Hromosvod. Tak hlavně nezapomeňte být v 19.30 v Klubu Teplo.

PSALO SE PŘED STO LETY

Telefonní styk Přerova s Maďarskem. Dnem 1. ledna 1924 zavádí se všeobecný, neomezený soukromý telefonní styk mezi Přerovem a Budapeští. Poplatek za jedno-
duchý 3minutový hovor činí 10.50 Kč. V neděli platí se rovněž obyčejný poplatek.

Obzor, pátek 4. ledna 1924

Karneval na ledě uspořádá tělocvičná jednota Sokol již v neděli 6. ledna o 7.hod. večer. Zveme tímto všechny bruslaře na tento podnik, který zajistí překvapí každého pěknou dekorací a uslechtilou zábavou v přírodě. Dekoraci obstará br. M. Sýkora, občerstvení hostinský odbor. Přijďte pokud možno v maskách.

Obzor, pátek 4. ledna 1924

Mumraj Fedrfechtýřů. Za účelem ustavení zábavního výboru koná se v úterý 15. ledna večer v Akc. pivovar schůze Fedrfechtýřů. Mumraj bude uspořádán 1. března 1924 ve všech hradních místnostech.

Obzor, pátek 4. ledna 1924

Městské museum navštívilo v roce 1923 kromě hromadných výprav škol a různých ústavů z cizích měst 2160 osob. Všem návštěvníkům byl podán stručný výklad o museálních předmětech. Kuratorium vzdává Akciovému pivovaru srdečný dík za dar 200 Kč. Dík platí též všem příznivcům, kteří vhodnými dary musejní sbírky obohatili. Současně prosí kuratorium, aby historické předměty, které pro jednotlivce předtrácejí ceny, byly museu odevzdány, neboť jedině zde dostane se jim náležitě ošetření, aby byly zachovány pro příští generacím. Museum jest školou člověka.

Obzor, sobota 19. ledna 1924

Noční obtěžování. Přerov stal se poslední dobou útočištěm ztroskotaných individuí, povětšinou řemeslných prostitutek, které, když nemají již ve svém původním působení dosti kupců na pochybnou kvalitu jejich lásky, jezdí do okolních měst a pohostinsky se nabízejí nočním chodcům, obtěžující je hnusnými návrhy. Tak v těchto dnech zastaven byl strojník V.K. neznámou ženštinou, hledající laciný nocleh a menší „výděleček“. Všimá si policie důsledně příjíždějících cizinek?

Obzor, středa 6. února 1924

Byrokraté z olomouckého říditelství státních drah proti Přerovu. Vyhlašovací báh, který zahájilo proti Přerovu olomoucké říditelství státních drah, vstoupil do nového stadia. Olomoucké říditelství navrhlo ministerstvu železnic, aby zrušilo přerovské zásobárny. Za tím účelem byl v pátek 7. tm. ředitel stát. drah inž. Polívka z Olomouce, který potvrdil, že se skutečně jedná o zrušení zásobáren a přeložení jejich pravděpodobně do Ostravy, kdež se pro ně má zřídit nová budova na místě staré vyhořelé zásobárny, a to nejdéle do 4 měsíců. Zrušení zásobárny je novým těžkým útokem proti Přerovu, ježto poškodí celou řadu přerovských živnostníků, kteří byli dodavateli zásobárny. Kromě toho bude z Přerova přeloženo 54 rodin zaměstnanců zásobárny, a to do Krnova a M. Ostravy. Počin pánů z olomouckého říditelství je nutno klasifikovati jako naprosto zbytečný a nehospodárny krok, který uvalí nová břemena na státní finance a naše těžce zkoušené poplatnictvo a důležitě zásobárny posune na hranice republiky. Ale ani město Přerov nehodlá déle snášeti soustavné útoky, podnikané na jeho hospodářskou existenci a odpoví na šikany olomouckých machrů tak, že jim na dlouho zajde chuť brzditi vývoj města, které k tomu má všechny podmínky jak hospodářské, tak i přírodní.

Obzor, neděle 9. března 1924

Stavební ruch se opět po přechozí oblevě rozmáhá. Strojilovna knihtiskárna v Kratochvílově ulici započala již s přípravnými pracemi pro stavbu činžáku vedle novostavby pasáže. Dosavadní stavení jest postupně bouráno a na místě činěny navážky. Vzhled Kratochvílově ulice za krátko bude pozměněn, ovšem jen k svému prospěchu.

Obzor, úterý 11. března 1924

Matčín hřích. Služebná Josefa Melichárková, narozená 1904 v Chropyni zaměstnaná u Marie Haasové za Mlýnem č. 11, byla v pokročilém těhotenství. Mladá dívka nerozmyslela si, co činí, šla k Arnoštce Krobotkové v Přerově, žádala ji, aby jí pomohla zbaviti se dítěte. Krobotová ji skutečně za 180 Kč pomohla. Vražda však brzo vyšla na jevo. Při čištění záchodu v domě Haasové nalezena byla mrtvolka nedonošeného dítěte, ženského pohľavi. Políciijním vyšetřováním bylo zjištěno, že vražednicí dítky je jmenovaná služka, která se také již k činu přiznala a udala současně i Krobotovou. Byla zatčena pro vraždu a Krobotová pro vyhánění plodu. Na Haasovou, která o celém případu věděla, bylo učiněno trestní oznámení.

Obzor, úterý 11. března 1924

Renovace přerovské rafinerie cukru. Jak se dovidáme, bude ještě v tomto roce započato s renovací zdejší rolnické rafinerie cukru. Na místě dosavadních několika továrnických budov bude nákladem 4 a půl až 5 milionů Kč postaven veliký objekt 60 metrů délky a 36 metrů šířky, v němž při moderním zařízení bude výroba zkonzcentrována a tím též zintenzivněna. Též ostatní budovy budou postupně zbořeny a nahrazeny budovami novými se stroji nejmodernějších typů. Náklad na celou renovaci rolnické rafinerie během 3-4 let, odhaduje se na 12-15 mil. Kč.

Obzor, pátek 14. března 1924

PSALO SE PŘED STO LETY-PSALO SE PŘED STO LETY-PSALO SE PŘED STO LETY-PSALO SE PŘED STO LETY



Rovných sto let letos oslaví dům pro státní zaměstnance na náměstí Svobody, jehož hrubou stavbu provedl stavitel Valenta z Brna a dokončení pak přerovské firmy.



V prosinci 1934 byl s velkou slávou otevřen v Husově třídě nejmodernější přerovský hotel – Grandhotel Lipner – dílo architekta Leopolda a stavitele Kovaříka.



Rok 1944 žádné velké stavební výročí nezanechal, protože v době války byl stavební ruch pozastaven. Výjimkou však onoho roku byly požární nádrže a protiletadlové kryty, jež vznikly např. na Žerotínově náměstí.



90 let uplyne od dokončení budovy v dnešní Dvořákově ulici, která původně vznikla jako tzv. chudobinec, ale pro většinu Přerovanů to bude prostě porodnice, která zde více jak půl století působila.



Kulatiny oslaví i elegantní funkcionalistická školní budova architektů Poláška a Kyselky; elegantní objekt, který od roku 1998 využívá Gymnázium Jana Blahoslava, je dílem firmy stavitele Kovaříka.

STAVAŘSKÉ KULATINY



Stavební ruch se po válce opět nastartoval a akceleroval v době tzv. budování socialismu.

V roce 1954 bylo usilovně dokončováno první přerovské sídliště – Jižní (do roku 1990 Gottwaldova) čtvrť.



Rok 1954 je jubilejní i pro tzv. sídliště Meopta, protože před 70 lety se začalo s jeho výstavbou; výročí připomíná pohled z někdejší porodnice ke Klivarově ulici, ještě s původní zástavbou v sousedství.



Šedesáté kulatiny letos slaví i sídliště Šířava I, vznikající mezi Sušilovou ulicí a Šířavou; snímek z Wurmovy ulice zachycuje první ze sedmi panelových bloků G57 tzv. olomoucké varianty, které ve dvou sekcích čítaly vždy 38. bytů.



V průběhu roku 1974 byla z valné části dokončená obytná výstavba v rajónu sídliště Šířavy III, jejímž markantem byly věžové 13podlažní domovní bloky; do roku 1977 pak zbývalo vybudovat ještě dva věžové domy a objekty tzv. občanské vybavenosti.

Naše fotografická dvoustrana je většinou vyhrazena různým významným událostem, ale i fenoménům ze života našich předků či historie města. Tentokrát jsme se podívali na kulatá výročí staveb a míst kolem nás, abychom si připomněli, co v přerovském místopisu vzniklo před sty či padesáti lety. Namátkově jsme vybrali stavby, které vesměs můžeme v původní či již pozměněné podobě potkávat při putování Přerovem dodnes.



Koncem roku 1964 byla v Tovární ulici uvedena do provozu průmyslová pekárna, jež dokázala denně upéct 200 metráků chleba, čímž se řešil tehdejší problém s nedostatkem výrobních kapacit pekařských výrobků.



V roce 1964 přibyl do přerovského místopisu také první výškový dům, postavený ve Šrobárově ulici jako ubytovna pro 210 zaměstnanců Pozemních staveb Gottwaldov, jež později vystřídali vojáci z povolání.



Koncem března uplyne již půlstoletí od doby, kdy byly v ulici Svisle otevřeny jesle pro 55 nejmenších dětí, vybudované v rámci projektu největšího přerovského sídliště Šířava III.

SKENEHO JÍZDÁRNA

Je všeobecně známo, a to hlavně pamětníkům, že mnohé části Přerova se za poslední půlstoletí změnily k nepoznání. Z místopisu tak zmizely nejen domy, ale i celé ulice a čtvrti a s nimi pak fenomény, po generace spjaté s Přerovem, které právě mnohé objekty připomínaly. Příkladem může být někdejší jízdná, která z blízkosti nově vybudovaného průpichu zmizela před koncem právě uplynulého roku. Nenápadná přízemní stavba patřila mezi pozůstatky slavné éry přerovského cukrovarnictví. V letech 1859 až 1867 nechala brněnská firma Gebrüder Skene (tj. bratři Skene), kterou založili bratři Alfred a August, vybudovat na pozemcích mezi Bečvou, železnici a tehdejším okrajem města na Novosadech dva cukrovary.



Postupně tak byl vybudován průmyslový areál, který se stal důležitou součástí přerovského hospodářského místopisu. Vedle výrobních objektů tj. rafinerie, surovarny, se zde nacházely dělnické ubytovny, tři úřednické domy a také stavby pro soukromé potřeby rodin majitelů – tzv. Panský dům či konírny s jízdnou, jež se nacházely na konci areálu druhého z cukrovarů z roku 1867. Areál sloužil cukrovarnictví až do roku 1927, kdy byla zadlužená Akciová rafinerie rolnických cukrovarů, dříve brři Skene nucena ukončit výrobu a v roce 1928 nabídl svůj majetek k prodeji, přičemž byly pozemky rozparcelovány. Po vybudování přístupových komunikací zde vznikly tři samostatné areály, kde si pozemky mohli zakoupit větší i menší podnikatelé. Největšími z nových uživatelů se stali Karel Zejda, který zde pak postavil nové výrobní linky svého podniku Kazeto, dále Hospodářské družstvo, jež využilo zakoupené objekty jako sklady zemědělských produktů, a také stavitel Ing. Alois Beneš, jenž zakoupil i ty pozemky s někdejšími soukromými objekty barona Alfreda ze Skene, tj. včetně i jízdnou. Větší část areálu Beneš využil pro svou velkou stavební firmu a další objekty pro továrnu Optikotechna, kterou založil v roce 1933 spolu s profesorem průmyslové školy Mazurkem. Po únoru 1948 byla Benešova stavební firma znárodněna a stala se součástí podniku Moravostav, který byl v roce 1957 začleněn do podniku Pozemní stavby Olomouc jako tzv. Stavební správa 220, resp. později jako Závod 2 Přerov. Moravostav, resp. přerovský závod Pozemních staveb, který se od 50. let podílel na rozsáhlé přestavbě města, využil areál pro své potřeby a již počátkem 50. let nechal přistavět na administrativní budově č. p. 756 v Kojetínské ulici druhé patro. Jinak se změny starého „cukrovarského“ areálu příliš nedotkly a dokonce zůstaly zachovány i konírny, které měly být dle plánů z roku 1928 zbořeny do konce 30. let, aby mohlo dojít k rozšíření silnice na rozhraní ulic Kojetínské-Komenského. Čas změn však přišel na přelomu 70. a 80. letech, kdy v rámci řešení kritické dopravní situace ve městě byla vybudována nová komunikace Velké Novosady spolu s novou křižovatkou, jež ji napojila na ulice Kojetínská a Komenského. V rámci přípravy staveniště byla asanována nejen budova bývalých koníren tvořící roh Kojetínské a Malých Novosad, ale i takřka celá tato úzká a křivolaká ulice, z níž pak zbyla jen nepatrná část v podobě jízdná a někdejšího domu pro úředníky cukrovaru č. p. 406. Stav po zprovoznění křižovanky dokumentuje i přiložená fotografie z počátku 80. let. Skeneho jízdná následně přežila i další zásahy do bývalého areálu, když byla počátkem 21. století asanována administrativní budova č.p. 756 a k ní přilehlé hospodářské stavby, aby uvolnily místo pro hypermarket. Jízdná v té době sloužila jako pneuservis a už jako opuštěná se roku 2022 dočkala i realizace komunikačního „průtahu“ městem, který byl v těchto místech plánován již v polovině 80. let. V poslední době již ale stavba chátrala a v polovině listopadu 2023 pak byla zbořena. Přerovské cukrovarnictví a vliv bratrů Skene na rozvoj města tak připomíná již jen dvě poslední stavby cukrovarského areálu a Cukrovarská ulice, u níž se tyto objekty nacházejí.

Petr Sehnálek

ZPRAVODAJ MUZEA KOMENSKÉHO V PŘEROVĚ, LEDEN–BŘEZEN 2024

Texty: Aleš Drechsler, Lada Galová, Radim Himmler, Jarmila Klimová, Andrea Kopečková, Marta Konířová, Helena Kovářová, Pavel Ondrůj, Petr Sehnálek, Hana Sehnálková, Kristina Sehnálková, Zdeněk Schenk, Markéta Štraková, Jana Syřčanská, Jana Třitková, Lenka Vaculínová a Lubomír Vyňuchal

Foto: Muzeum Komenského v Přerově, KIS Přerov, Hana Sehnálková, Lenka Vaculínová a Lubomír Vyňuchal

Redakce a grafická úprava: Kristina Sehnálková

Korektury: Eva Uhlířová

Vydalo Muzeum Komenského v Přerově, p.o., Horní nám. 7/7, 750 02 Přerov IČO: 00097969. Zaregistrováno MK ČR pod zn. MK ČR E 21496. Čtvrtletník - periodický tisk územního samosprávného celku. Vyslo 15. 1. 2024 v Přerově. Příští číslo vyjde 1. 4. 2024. Tisk MKP. Změna programu vyhrazena!

V rámci akcí pořádaných Muzeem Komenského v Přerově, p.o., budou pořizovány obrazové a zvukové záznamy za účelem prezentace organizátora akce. Muzeum Komenského v Přerově, p.o., nenesse odpovědnost za záznamy pořizené a zveřejněné jinými subjekty. http://www.prerovmuzeum.cz/img/muzeum/GDPR/2018_05_Informace_o_zpracovani_osobnich_udaju_web.pdf. Muzeum Komenského v Přerově je zřízeno a financováno Olomouckým krajem.

